

Patrullerande ordningsvakt: kroppskamera för skydd, kontroll och brottsbekämpning

CECILIA HANSEN LÖFSTRAND & CHRISTEL BACKMAN

ARBETSLIV I OMVANDLING

01 2023

WORK LIFE IN TRANSITION

Patrullerande ordningsvakt: kroppskamera för skydd, kontroll och brottsbekämpning

Cecilia Hansen Löfstrand & Christel Backman

Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap
Göteborgs universitet

WORK LIFE IN TRANSITION
01 2023

ARBETSLIV I OMVANDLING

ARBETSLIV I OMVANDLING

är utgiven av Institutionen för designvetenskaper (LTH), Lunds universitet
i samarbete med Forum för arbetslivsforskning (FALF),
Centrum för tillämpad arbetslivsforskning och utvärdering (CTA) Malmö universitet,
och Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, SLU Alnarp.

Redaktör: Calle Rosengren
Ansvarig utgivare: Jessica Wadin
Redaktionssekreterare: Peter Frodin
Redaktionsråd: Marita Flisbäck, Peter Lundqvist,
Christina Scholten, Jonas Borell,
Ulf Eriksson och Måns Svensson
Teknisk redaktör och grafisk form: Peter Frodin
Omslagsfoto: Peter Frodin
Kommunikatör: Jessika Sellergren

Copyright © Institutionen för designvetenskaper (LTH) och författarna.

Institutionen för designvetenskaper (LTH)
Lunds universitet
Box 42
221 00 Lund

ISBN 978-91-87521-28-7
ISSN 1404-8426

Tryck: Media-Tryck, Lunds universitet
Lund 2023

**CLIMATE
COMPENSATED
PAPER**

REPA®
A part of FFI (the Packaging and
Newspaper Collection Service)

Abstract

Införandet av kroppskamera i organisationer inom bevaknings- och säkerhetsbranschen har skett under en tid av omvandling av ordningsvaktsyrket – ordningsvakter patrullerar numera i allt större utsträckning allmän plats på uppdrag av offentlig sektor. Det innebär att ordningsvakter ska tillhandahålla polisiär kontroll och upprätthålla allmän ordning på offentlig plats. Det har i sin tur lett till en oro för att ordningsvakterna i större utsträckning ska bli utsatta för hot och våld i tjänsten. Ordningsvakter har också i större utsträckning fått se sina ingripanden bli dokumenterade av förbipasserade och spridda och kommenterade i traditionella och sociala medier.

I denna rapport ringar vi in tre analytiskt distinkta manus för kroppskamerans användning och visar att det pågår en ”kamp” om i vilket syfte och hur kroppskameran ska användas. Enligt det ursprungliga manuset används kameran som skydd mot hot och våld. Över tid har det ursprungliga manuset anpassats till arbetsvardagen och nya manus etablerats i takt med yrkets förändrade karaktär. Kroppskameran har också använts som kontrollverktyg av såväl arbetsgivare som av ordningsvakter själva. Ordningsvakter använder även kameran som ett redskap i arbete med att erhålla legitimitet för det brottsbekämpande arbetet. Dessa nya manus pekar på ett behov av att inom den privata säkerhetsbranschen och i demokratiska forum diskutera vad uppdraget ”ordningshållning på allmän plats” innebär för ordningsvakter och vilka etiska och rättsstatliga principer som bör följas jämte de befogenheter och begränsningar som lagstiftningen ger.*

* Vi vill tacka AFA Försäkring som beviljade medel för den forskning som ligger till grund för denna rapport. Vi vill också tacka projektets referensgrupp för gott samarbete samt Corinna Kruse för värdefulla synpunkter på vår text.

Innehåll

Abstract	3
1. Inledning	7
1.1 Kroppskameror: teknologin och avtalsreglering	9
2. Tidigare forskning	11
2.1 Kroppskameror	11
2.2 Arbetsmiljö och övervakning	13
3. Studiens design, material och analys	17
4. Analytiskt ramverk: att 'tämja' kroppskameran	21
5. Kampen om kamerans syfte och användning: tre motstridiga användningsområden	25
5.1. Att förbättra ordningsvaktens arbetsmiljö: kameran som skydd och bevis på utsatthet	26
5.2. Att använda kameran som kontrollverktyg: disciplinering och rationalisering	35
5.3 Att använda kameran i legitimitetsskapande syfte för att hantera det nya ordningsvaktsyrket	48
6. Avslutande diskussion: kameran som skydd, kontrollverktyg och sätt att legitimera brottsbekämpande uppdrag	63
Referenser	69

1. Inledning

Att lokal polisiär kontroll tillhandahålls av ordningsvakter – snarare än av polisen – har blivit den nya normen i Sverige (Hansen Löfstrand, 2021a, 2021b; SOU 2021:38). Att ge ordningsvakter uppdrag att patrullera allmän plats är unikt för Sverige, där ordningsvakter skall ”medverka till” den polisiära uppgiften ”att upprätthålla allmän ordning” med hjälp av så kallade ”begränsade polisiära befogenheter” (SFS1980:578). Det innebär att ordningsvakter får använda proportionerligt våld i tjänsten och har rätt att avvisa, avlägsna, omhänderta och gripa personer. De ska som huvudregel arbeta vid allmänna sammankomster, offentliga tillställningar, campingplatser, idrottsevenemang och i anslutning till lokaler där alkohol serveras (pubar, nattklubbar och restauranger), vid säkerhetskontroller i domstol och vid offentliga sammanträden i kommuner och regioner (SFS 1980:578). Endast i undantagsfall – ”om det finns ett särskilt behov och det är av väsentlig betydelse från allmän synpunkt” (§3) – får ordningsvakter arbeta på andra platser. Trots detta så har såväl antalet som den geografiska omfattningen av så kallade §3-områden ökat. På lokal nivå, runt om i landet, har efterfrågan av synliga, patrullerande poliser varit större än tillgången. Det har lett till att den tredje paragrafen återopats av exempelvis stadsledningar, kommuner och landsting för att ordningsvakter ska få patrullera allt från lokala torg, parker, gallerior och successivt stora delar av innerstäderna liksom – när det gäller storstäderna – förortsområden. Kommuner och landsting köper på så sätt genom offentlig upphandling den polisiära kontroll som de anser sig behöva (men inte får från det statliga polisväsendet) på den privata säkerhetsmarknaden (Hansen Löfstrand, 2015, 2021a, 2021b). I en statlig utredning om ordningsvakter föreslogs att lagstiftningen ska ändras så att patrullering på allmän plats ska vara normen (SOU 2021:38). Nu finns förslag till en ny lag om ordningsvakter som ska träda i kraft i januari 2024, vilket kommer innebära en retrospektiv legitimering av ordningsvaktens numera utbredda patrullering på allmän plats.

Den nya normen att ordningsvakter – i stället för poliser – patrullerar allmän plats i Sveriges städer har resulterat i att yrket ändrat sin karaktär (Hansen Löfstrand, 2021a). Ordningsvakter på §3-områden kommer som en del av arbetet alltmer i kontakt med och interagerar med människor som rör sig i offentliga miljöer, ex. i kollektivtrafiken, i stadskärnor, köpcentrum och i områden som polisen definierat som utsatta områden. Det unika med ordningsvakter som arbetar på så kallade §3-områden

är att de patrullerar – till fots och/eller i bil – relativt stora områden. De är inte, såsom ordningsvakter som arbetar enligt lagens andra paragraf, knutna till ett enskilt bevakningsobjekt. Det rör sig därmed om en helt ny typ av uppdrag där patrullerande ordningsvakter utgör ett försök från kommuners sida att svara upp mot efterfrågan på synliga poliser och ökad trygghet lokalt. I en utvärdering av Stockholms stads arbete med ordningsvakter på allmän plats beskrivs förväntningar på att ordningsvakterna i sitt arbete ska ”uppvisa en tidigare ööverträffad bredd” och ”gå i bräsch för en förändrad syn på yrkeskåren” där ordningsvakternas arbetsuppgifter inte begränsas av nuvarande lagstiftning utan fokuserar på vad de ”har potential att bli givet rätt formella och informella förutsättningar” (Stockholms stad, 2021, s. 71f.). Som vi ska visa i denna rapport beskrivs ordningsvaktens arbete på allmän plats som dels trygghetsskapande och brottsförebyggande, dels brottsbekämpande. När ordningsvakternas arbete på allmän plats beskrivs som brottsbekämpande relateras det ofta till polisens arbete med att återta det offentliga rummet från kriminella grupperingar. Oavsett hur ordningsvakternas arbete beskrivs – som trygghetsskapande, brottsförebyggande eller brottsbekämpande – innebär det utökade arbetet med patrullering på allmän plats en förändring av ordningsvakternas uppdrag, arbetsuppgifter och arbetsmiljö.

Det finns en bred enighet hos arbetsgivare, anställda och fack att ordningsvakter som arbetar på allmän plats och i offentliga miljöer har en utsatt arbetsmiljö. Utökningen av §3-områden och de uppdrag som ordningsvakter ges på dessa platser skapar också konflikter om det offentliga rummet; om vilka som får vistas där, hur de får bete sig där, respektive vilka som får upprätthålla ordningen. Denna konflikt kan öka dels ordningsvaktens utsatthet för hot och våld från allmänheten, dels ordningsvaktens egen våldsanvändning i tjänsten. Det är en utmaning för arbetsgivare och fackförbund att göra något för att förbättra ordningsvaktens arbetsmiljö eftersom kunden i hög grad påverkar arbetsvillkoren, exempelvis genom att bestämma över hur många ordningsvakter som arbetar på en plats och om ensamarbete förekommer. Ett av de verktyg som vissa arbetsgivare inom branschen använder i syfte att förbättra ordningsvakternas arbetsmiljö är *bärbara kroppskameror* som vakterna bär under tjänstgöring för att kunna filma ingripanden och interaktioner med allmänheten. Förhoppningen är att användningen av kroppskameran ska ha en ”civiliserande” effekt på såväl de personer som ordningsvakterna interagerar med som på ordningsvakterna själva vilket sammantaget förväntas minska utsattheten för hot och våld. Den bärbara kroppskameran kan då även vara verktyg för ökad legitimitet genom att den kan skydda branschen och enskilda ordningsvakter mot ogrundade anklagelser, och genom den potentiella möjligheten att, med hjälp av det inspelade materialet, kontrollera och disciplinera anställda som agerar felaktigt.

Att uppfattas som en legitim aktör är en förutsättning för effektiv polisiär kontroll (Hawdon, 2008), det vill säga att ordningsvaktens polisiära kontroll på allmän plats, inklusive användningen av kroppskamera, i någon mån ses som önskvärt, korrekt och lämpligt (jmf. Suchman, 1995). Ordningsvaktens trygghetsskapande, brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete på allmän plats försvåras

avsevärt om de i sin myndighetsutövning inte ses som legitima. Tidigare forskning har betonat ordningsvaktens behov av offentligt erkännande och legitimitet och synliggjort förekomsten av ett legitimitetsarbete både av branschen och ”på golvet” av ordningsvakterna själva (Hansen Lövstrand, 2015; Thumala m.fl., 2011). Sådant legitimitetsarbete intensifieras i samband med offentliga skandaler rörande misstänkta fall av övervåld från ordningsvakter (jmf. Hansen Lövstrand m.fl., 2018). Legitimitetsarbete är med andra ord nödvändigt för att utöva yrket på allmän plats.

Att kroppskameran i realiteten minskar hot och våld mot ordningsvakter och ökar branschens och yrkesutövarnas legitimitet är dock inte givet. Hur ny teknik såsom bärbara kroppskameror används i praktiken och i vilka syften är inte på förhand givet (Oudshoorn & Pinch, 2003). Befintlig internationell forskning om polisens användning av kroppskameror har exempelvis visat på ett glapp mellan positiva förhoppningar om kroppskamerors civiliserande effekt å ena sidan och den konkreta praktiken å den andra sidan (se ex. Jennings m.fl., 2014; Sandhu & Haggerty, 2017; Tanner & Meyer, 2015; M. D. White, 2014). Forskning om andra former av övervakning som används i arbetslivet har visat att även övervakning som införs i syfte att skydda anställda och förbättra arbetsmiljön kan av arbetstagare upplevas som utökad kontroll och därför få negativa konsekvenser såsom minskat förtroende för arbetsgivaren (Ball, 2010; Holland m.fl., 2015; Ravid m.fl., 2020).

I denna rapport beskriver och diskuterar vi hur kroppskameror har införts i två företag inom bevakningsbranschen och hur kroppskameran som mobil teknologi används i praktiken. Vi visar att det fortfarande pågår en kamp om kroppskamerans syfte och praktiska användningsområde. De resultat som presenteras i denna rapport utgör resultat från den första forskningsstudien om användningen av kroppskameror i Sverige. Vår studie är därtill den första som undersöker den privata säkerhetsbranschens och ordningsvaktens användning av kroppskameror. Tidigare studier har uteslutande undersökt användningen av kroppskameror inom polismyndigheter i USA (Backman & Hansen Lövstrand, 2021). Utöver att bidra med viktig kunskap om hur kroppskameror används i en svensk kontext, vilket på många sätt skiljer sig från den amerikanska kontexten, så bidrar vi med kunskap om hur kroppskameror används inom den privata sektorn. Slutligen utgör vår studie ett viktigt tillskott av kunskap om kroppskamerors påverkan på bärarnas arbetsmiljö. Det sistnämnda är en fråga som den internationella forskningen om (polisers) kroppskameraanvändning ägnat mycket litet utrymme (Hansen Lövstrand & Backman, 2021).

1.1 Kroppskameror: teknologin och avtalsreglering

Bärbara kroppskameror finns i många olika modeller – från enkla och billiga kameror för privat användning, exempelvis i samband med fritidsaktiviteter, som går att köpa i elektronikbutiker till avancerade kameror som används av polismyndigheter runt om i världen. De kroppskameror som används i de två bevakningsföretag som ingår i vårt

forskningsprojekt är ungefär lika stora som ett cigarettpaket och bärs på framsidan av axeln/skuldran. Kameramodellerna har ett kamerahuvud som är ställbart och kan vinklas uppåt/nedåt och åt sidan för att ordningsvakter ska kunna ställa in kameran så att den fångar det som sker framför dem. Kamerorna är också utrustade med en skärm där det som registreras av kameran speglas så att den som befinner sig inom kamerans synfält kan se sig själv och sitt agerande. Ordningsvakterna kan använda kamerorna i fem olika lägen: avstängd, påslagen med visning på skärmen, påslagen utan visning på skärmen, inspelning med visning på skärmen och inspelning utan visning på skärmen. När kameran är helt avstängd visas inget på skärmen. När kameran är påslagen spelar kameran kontinuerligt in, så kallad pre-recording, men ingen inspelning sparas. Ordningsvakterna kan i detta läge välja mellan att skärmen på kameran visar det som kameran registrerar eller att ha skärmen avstängd. När ordningsvakter startar en inspelning kommer kameran att i inspelningen inkludera det som skett den närmsta minuten¹ innan inspelningen startats (förutsatt att kameran har varit påslagen i så kallat "pre-recording" läge). Ordningsvakterna kan även då välja mellan att låta skärmen visa det som kameran spelar in eller att ha skärmen avstängd. Dessa olika funktioner i kameran har betydelse för hur den uppfattas och används vilket vi återkommer till i avsnitt 5.

Användningen av bärbara kroppskameror regleras av ett kollektivavtal i det ena företaget som ingår i studien. Det andra företaget hade tidigare avtal med fackförbundet men har sagt upp det och något nytt avtal är inte på plats. Båda avtalen reglerade användningen av kamerorna till att "förebygga hot och våld" och att ge polisen möjlighet att "utreda brott" (Hansen Löffstrand & Backman, 2022). Utöver detta specificerade båda avtalen att kroppskamerorna inte får missbrukas, exempelvis genom att användas i arbetskontrollerande eller arbetsrättsligt syfte, om det inte visats genom polisutredning och rättegång att medarbetaren begått brott inom ramen för tjänsten.

Användarna som är intervjuade i studien har rätt att själva välja om de vill bära kamera, om och när de vill ha den påslagen och vad de vill spela in. Inspelat material förvaras krypterat i kameran och ordningsvakterna har inte tillgång till materialet som spelas in på enheterna. Det innebär att ordningsvakterna inte kan titta på det inspelade materialet, inte redigera det och inte föra över det till någon annan enhet. Vem som har tillgång till material och hur det lämnas ut till polisen skiljer sig åt mellan företagen men generellt sett får materialet inte tas fram utan att polisen har bett om det. Det innebär att det inte ska användas för att granska hur arbetstagarna utför sina arbetsuppgifter eller för utbildningsändamål. Syftet hos båda företagen som ingår i vår studie är att kameran ska skydda ordningsvakter från att utsättas för hot och våld vilket, teoretiskt sett, innebär att inspelningen är av underordnad betydelse.

---

1 Vid tidpunkten för genomförandet av intervjuerna med ordningsvakten var tidsperioden satt till 60 sekunder. Integritetsskyddsinspektionen (2021) kom vid en granskning av biljettkontrollanters användning av bärbara kroppskameror i Stockholms lokaltrafik fram till att 60 sekunder var för lång tid. Båda företagen i vår studie anpassade sig till Integritetsskyddsinspektionens bedömning och minskade tiden till 30 sekunder.

2. Tidigare forskning

Införandet av kroppskameror på ordningsvakter i Sverige har präglats av positiva förväntningar om en minskning av våld och hot mot bärarna av kamerorna. Genom att personerna som ordningsvakterna ingriper mot ser att de blir inspelade förväntas det uppstå en ”civiliserande effekt” som gör att de agerar lugnare och inte utsätter vakterna för hot eller våld (Hansen Lofstrand & Backman, 2022). Medvetenheten om att ordningsvakterna spelar in händelseförloppet förväntas också leda till en minskning av oberättigade anmälningar mot ordningsvakter om ”övervåld” (d.v.s. misshandel) och diskriminering. Inspelade sekvenser från ordningsvaktens kroppskameror förväntas dessutom kunna användas som bevis för att rentvå ordningsvakter som anklagas för övervåld (Hansen Lofstrand m.fl., 2018; M. D. White, 2014). På så sätt förväntas branschen kunna skydda sig från anklagelser och öka sin legitimitet. Samtidigt visar forskningen att kameraövervakning, tvärtemot förhoppningarna om civiliserande effekter, kan öka utsattheten för hot och aggressivitet (Ariel m.fl., 2016b).

2.1 Kroppskameror

Användningen av bärbara kroppskameror har varit som störst inom den amerikanska polisen, vilket också avspeglas i den forskning som gjorts om användningen av kroppskameror. I USA har bärbara kroppskameror setts som en lösning på den förtroendekris som drabbat polisen och som delvis har att göra med ett antal mycket uppmärksammade fall av dödligt våld i samband med ingripande mot personer ur minoritetsgrupper i landet (Culhane & Schweitzer, 2018; Hansen Lofstrand & Backman, 2021; Sousa m.fl., 2018). Kroppskameror har presenterats som en lösning som kommer leda till minskad våldsanvändning av såväl poliser som dem de ingriper mot, högre grad av legitimitet och förtroende för polisen och förbättrade relationer mellan polisen och övriga befolkningen (Backman & Hansen Lofstrand, 2021). På samma sätt har införandet av kroppskameror inom polisen i England och i Frankrike präglats av förhoppningar om att kamerorna ska öka polisens legitimitet och allmänhetens förtroende för polisen genom ökad insyn i och kontroll över polisernas dagliga arbete (Coudert m.fl., 2015).

Utifrån denna bakgrund är det inte förvånande att en stor andel av den forskning som gjorts om kroppskamerornas effekter handlar om i vilken utsträckning användningen av kroppskamera påverkar polisens våldsanvändning i USA. Några entydiga resultat finns inte vilket en sammanställning av forskning på området visar (Lum m.fl., 2020): vissa studier har visat på en ökad våldsanvändning medan andra tyder på en minskad våldsanvändning.

Ett viktigt problem som inte uppmärksammats tillräckligt i den befintliga forskningen om polisens våldsanvändning är skillnaden mellan berättigad och o berättigad våldsanvändning (Backman & Hansen Ljöfstrand, 2021). Polisen, och i Sverige även ordningsvakter, har rätt att bruka våld om det krävs för att utföra arbetet och är försvarbart utifrån situationen. I forskning som jämför polisens våldsanvändning med respektive utan kroppskamera förekommer det att begreppet våldsanvändning inte definieras alls (Braga m.fl., 2020; Headley m.fl., 2017; Sutherland m.fl., 2017). Det förekommer även att våldsanvändning definieras som all typ av fysisk kontakt (Ariel m.fl., 2016a) alternativt mer avgränsat som alla typer av slag mot någon (Groff m.fl., 2019). Problemet med forskningen om kroppskamerornas påverkan på våldsanvändningen är att befintliga forskningsresultat – vilka alltså visar på såväl ökad som minskad våldsanvändning från den som bär kameran – inte tydliggör om det är berättigad eller o berättigad våldsanvändning som ökar respektive minskar. Det har spekulerats i att minskad våldsanvändning av poliser som bär kroppskamera ska ses som ett resultat av att poliser blir överdrivet försiktiga och inte vågar utöva berättigat våld i samband med ingripande vilket i sin tur skulle kunna leda till ökade antal angrepp från misstänkta personer, dvs. ökad utsatthet för hot och våld (Ariel m.fl., 2018), men hittills saknas stöd för en sådan hypotes om ”kamera-inducerad passivitet” (Wallace m.fl., 2018).

Den hittills enda fastslagna effekten av införandet av kroppskameror inom polisen är att antalet klagomål från allmänheten minskar något (Lum m.fl., 2020). Huruvida minskningen beror på att poliser som bär kamera agerar mer korrekt eller om antalet anklagelser minskar något eftersom en inspelning av förloppet kan avslöja anklagelser som saknar grund kan befintlig forskning inte svara på. Eftersom antalet klagomål är förhållandevis litet i relation till det totala antalet ingripande som polisen gör så är det inte att rekommendera att använda förändringar i klagomål som ett mått på kroppskamerors effektivitet (Lum m.fl., 2020).

Allmänheten har i amerikansk forskning om polisens kroppskameraanvändning visat sig vara positiv till kroppskameror eftersom sådana kameror förväntas leda till ökad transparens, minskat polisvåld och bättre bevisning (Graham m.fl., 2019; Kerrison m.fl., 2018; Miethe m.fl., 2019; Sousa m.fl., 2018; M. D. White m.fl., 2017; M. D. White, Todak, m.fl., 2018). Samtidigt visar enstaka studier att inställningen till kroppskameror varierar kraftigt mellan olika grupper i samhället (ex. Crow m.fl., 2017) och studier som visar om polisens legitimitet ökar efter införandet av kroppskameror saknas helt (Backman & Hansen Ljöfstrand, 2021). För att veta om kroppskameror ökar legitimiteten för polisen och andra utövare av ordningsmakt, så som ordningsvakter,

behövs mer forskning som särskilt undersöker skillnaden mellan olika gruppers uppfattning. Detta är viktigt, inte minst i en svensk kontext där förekomsten av lokalt patrullerande ordningsvakter med kroppskamera skiljer sig åt och kan vara mer frekvent i socioekonomiskt utsatta områden och i stadskärnor men mindre vanligt förekommande i välbärgade områden (jmf. Stockholms stad, 2021).

2.2 Arbetsmiljö och övervakning

Forskning om anställdas förhållningsätt till arbetsgivares användning av elektronisk övervakning av olika slag visar att anställda är ambivalent inställda till övervakningen – den ses både som ett sätt att skydda anställda och som ett sätt att kontrollera anställda (Ravid m.fl., 2020; Sewell m.fl., 2012). Det finns även studier som visar att övervakning som införs för att öka arbetstagarnas säkerhet och hälsa uppfattas som ett sätt att öka arbetsgivarens kontroll (Jonsson, 2006; Moore m.fl., 2018). Möjligheten att själv styra över tekniken och exempelvis kunna stänga av övervakningen i känsliga (privata) situationer gör att anställda i högre grad uppfattar övervakningen som positiv, rättvis och mindre integritetskränkande (Ravid m.fl., 2020). En mindre svensk utvärdering av ett projekt med kroppskameror inom den svenska polisen visar resultat som överensstämmer med forskning om övervakning i arbetslivet generellt, d.v.s. poliserna såg fördelar med kameran men uttrycker oro över att själva bli inspelade och för att andra inte ska kunna tolka och förstå deras agerande på rätt sätt när filmmaterialet granskas i efterhand (Marklund & Tollin, 2020).

I den forskningen om kroppskameror inom polisen tenderar anställdas rätt till integritet att ställas emot möjligheten att skapa insyn i arbetet och hålla anställda ansvariga för sina handlingar (Hansen Löfstrand & Backman, 2021). Det har lett till att forskare föreslagit att bärare av kroppskameror ska ha mindre möjlighet att själva styra över när kroppskameran är påslagen och vad som spelas in (se ex. Drover & Ariel, 2015; Marklund & Tollin, 2020) vilket skulle riskera att skapa högre grad av motstånd mot användningen av kroppskameror eftersom användarna skulle ha mindre kontroll över tekniken. Värt att nämna i detta sammanhang är även att den internationella forskningen tenderar att tolka anställdas motstånd mot att införa och använda kroppskameror som tecken på att dessa anställda verkligen har något att dölja och behöver övervakas – vilket vi menar kan öka misstroendet mellan arbetsgivare och arbetstagare och göra att arbetsgivare bortser från andra möjliga förklaringar till att anställda inte vill använda kamera (Backman & Hansen Löfstrand, 2021).

Den än så länge mycket begränsade befintliga forskningen om kroppskamerors effekter på polisens arbetsmiljö i USA visar att införandet av sådana kameror lett till såväl ökat antal sjukskrivningar för utbrändhet som ökad personalomsättning (Adams & Mastracci, 2019a; Schuck & Rabe-Hemp, 2018). Införandet av kroppskameror minskade polisernas upplevelse av stöd från sina chefer och organisationen vilket i sin tur ökade risken för utbrändhet (Adams & Mastracci, 2019b). Utöver upplevelsen av

minskat förtroende från chefer har poliser också upplevt att deras trovärdighet minskat om de inte kan stödja sina påståenden om en händelse med inspelat material (Pickering, 2020) och en oro för att inspelningar från kroppskameror ska användas som grund för disciplinära åtgärder för mindre tjänsteförseelser eller för korrekta ingripanden som ser "dåliga" ut på film (Marklund & Tollin, 2020; Pelfrey & Keener, 2016; Snyder m.fl., 2019; Wooditch m.fl., 2020). Poliser har rapporterat att användningen av kroppskameror får dem att uppleva sig som "robotlika" i sin strävan efter att agera korrekt, att de undviker vissa typer av arbetsuppgifter som kan leda till negativa reaktioner från dem de ingriper mot, att de avvaktar med våldsåtgärder och att de berättar för kameran och en framtida tänkt granskare om vad som sker och varför de agerar som de gör så att deras redogörelse blir en del av inspelningen (Groff m.fl., 2019; Guzik m.fl., 2019; Lawrence m.fl., 2019; Makin, 2016; Marklund & Tollin, 2020; Rowe m.fl., 2018). Stress och oro över att eventuellt hållas ansvarig för sitt agerande har med andra ord inte bara en negativ effekt på bärarnas hälsa utan kan även gå ut över deras förmåga att genomföra sina arbetsuppgifter (se ex. Fallik m.fl., 2020; Heumann m.fl., 2018; Rowe m.fl., 2018).

I Sverige har bärbara kroppskameror införts inom polisen och i den privata säkerhetsbranschen i syfte att minska bärarnas utsatthet för hot och våld (Hansen Lofstrand & Backman, 2021, 2022; Marklund & Tollin, 2020). En systematisk genomgång av forskningsresultat om effekter av kroppskameran visade dock att stöd saknas för hypotesen att kroppskameror minskar bärarnas utsatthet för våld (Lum m.fl., 2020, se även M. D. White, Gaub, m.fl., 2018). Vissa studier har till och med funnit att utsattheten för hot och våld ökat i samband med att kroppskameror införts (Ariel m.fl., 2016b, 2018). Forskare har spekulerat om att den ökade utsattheten för hot och våld har att göra med att kroppskamerorna uppfattas som provocerande av de som poliserna möter vilket leder till mer våld (Ariel m.fl., 2016b). Det har också spekulerats om att kroppskamerorna leder till att poliser inte vågar ingripa vid rätt tillfälle vilket leder till att situationen eskalerar (Ariel m.fl., 2018). En utvärdering av ett av den svenska polisens projekt med kroppskameror visade att utsattheten minskade något för poliser som bar kamera men att minskningen framför allt handlade om färre trakasserier, särskilt mot kvinnliga poliser, men även om färre angrepp med exempelvis grön laser och stenar (Marklund & Tollin, 2020). Det är dock osäkert om det är användningen av kroppskameror som minskat angreppen eftersom flera andra insatser, vilka tros ha haft effekt på angreppen, gjordes samtidigt (Marklund & Tollin, 2020). I utvärderingen konstaterades sammanfattningsvis att poliser rapporterat fler fall då de upplevt att kameran haft en provocerande effekt än fall då den uppgetts haft en lugnande effekt.

Sammanfattningsvis rapporteras motstridiga resultat i befintlig internationell forskning om användning av kroppskamera när det kommer till kamerornas effekter på arbetsmiljön (Hansen Lofstrand & Backman, 2021). Kroppskameror har inte visat någon effekt på polisens utsatthet för hot och våld (Lum m.fl., 2020), poliserna önskar sig inte mer övervakning i tjänsten och upplever att möjligheten att göra ett gott arbete påverkas negativt av kroppskameran. Samtidigt framhålls som positivt

att kamerorna producerar filmer som skyddar mot falska anklagelser om övervåld och liknande. Forskning om övervakning i arbetslivet i syfte att skydda anstållda är generellt sett eftersatt. Denna studie utgör ett viktigt tillskott till befintlig kunskap om kroppskamerors påverkan på bårarnas arbetsmiljö och bidrar även med kunskap om hur anstållda förhåller sig till införandet av teknologi som har till syfte att skydda dem samtidigt som den innebär att arbetsgivarnas kontrollmöjligheter ökar, samt vilka strategier arbetstagare använder för att ”tämja” sådan teknologi.

3. Studiens design, material och analys

I vår studie ingår ett urval av två företag inom säkerhetsbranschen som har erfarenhet av att använda kroppskameror på anställda som arbetar i offentliga miljöer. De två företagen tillhör de största i branschen. Vi har samlat in företagsinterna och branschspecifika policydokument och övriga riktlinjer gällande användningen av kroppskameror. Vårt huvudsakliga empiriska material består emellertid av intervjuer. Vi har genomfört intervjuer med totalt 38 personer. De vi intervjuat är två representanter för företag som säljer mobil teknik, en person på polisens nationella avdelning som ansvarar för frågor som rör ordningsvakter, samt representanter för företagsledning, HR-personal, personal med ansvar för arbetsmiljöfrågor, fackliga representanter (lokal och central nivå) och företrädare för bransch- och arbetsgivarorganisationer (totalt 18 personer). Vi har därutöver genomfört intervjuer med anställda ordningsvakter som har erfarenheter av att använda kroppskameror (totalt 20 personer). Några av de intervjuade ordningsvakterna hade vid intervjutillfället burit kamera någon månad, medan andra hade burit kroppskamera i tjänsten under ett par år.

I kontakten med företagen har vi bett om att få prata med alla relevanta personer som är eller har varit involverade i arbetet med kroppskameror. Vårt intryck är att företagen har varit hjälpsamma genom att sätta oss i kontakt med personer i arbetsledande position som är relevanta för projektet. Vad gäller ordningsvakter har det funnits vakter som arbetat på områden där kroppskameraanvändningen varit relativt utbredd och välfungerande och vi har där fått hjälp av företagen att sprida information om projektet och möjlighet att intervjua ordningsvakter i samband med deras tjänstgöring. Samtliga deltagare har fått skriftlig information om studien i förväg samt på plats vid genomförandet av intervjun. I vissa fall när intervjuerna har gjorts på arbetsplatsen har det funnits begränsade möjligheter att genomföra intervjun i avskildhet. Vid dessa tillfällen har vi varit extra noga med att påtala frivilligheten i att ställa upp för att motverka eventuell upplevelse av att personerna förväntas delta eftersom vi närvarar på arbetsplatsen. Två personer har valt att inte medverka efter att ha fått skriftlig och muntlig information i samband med intervjufrågan. Båda dessa har varit vid tillfällen då vi genomförde intervjun på arbetsplatsen utan möjlighet att sitta i avskildhet. Vår bedömning är därför att det är låg sannolikhet att deltagare har känt social press att delta. Det är däremot möjligt att genomförandet av intervjuerna i eller i anslutning till lokaler där såväl arbetsledare som kollegor rörde sig kan ha påverkat i

vilken utsträckning deltagarna kände sig bekväma med att uttrycka kritiska synpunkter kring användningen av kroppskameror liksom företagets rutiner och strategier.

Vi känner till att kroppskameror har använts på fler platser än de där vi genomfört intervjuer med ordningsvakter. I relation till några av dessa platser beskrivs kroppskameraanvändningen som mindre lyckade i betydelsen att utfallet inte har blivit det förväntade (hot och våld har inte minskat) eller för att ordningsvakterna efter en testperiod valt att sluta använda kamera. Personer med erfarenhet av att arbeta på dessa platser ingår dock inte i studien. Vi har antingen inte fått respons på våra önskemål om att komma i kontakt med anställda på dessa platser eller, när vi har fått hjälp av företaget att informera om studien, så har inga anställda valt att delta.

Samtliga intervjuer med ordningsvakter innehöll frågor om deras inställning till kroppskameran, skälen till att kamerorna började användas och hur kroppskameror används idag. Vidare har vi frågat om erfarenheter av att arbeta med kroppskamera, inklusive konkreta exempel på när de upplevt att kroppskameran fungerat särskilt bra respektive situationer när den inte fungerat som tänkt (om sådana fanns). Slutligen har vi också ställt frågor om hur kameraanvändningen påverkar den dagliga arbetsmiljön och om kameraanvändningen kan skapa arbetsmiljöproblem, liksom frågor som rör eventuella upplevelser av kamerans påverkan på den personliga integriteten. Samtliga intervjuer med ordningsvakter har genomförts på plats (live), vilket dock innebär ett uppehåll i genomförandet av intervjuer med ordningsvakter under de mest strikta restriktionerna i samband med coronapandemin. Intervjuerna har genomförts enskilt eller i par, beroende på intervjupersonernas önskemål.

Intervjuerna med branschföreträdare, företagsledning, fackliga representanter och andra nyckelpersoner innehöll frågor om bakgrunden till införandet av kroppskameran som en del i ordningsvaktens utrustning, varför kroppskameran infördes, vilka överväganden som gjordes i samband med införandet, vilka förväntningar som fanns, vilka erfarenheter som fanns av kameraanvändningen vid intervjutillfället, hur användningen fungerar idag, hur kroppskameraanvändningen påverkar ordningsvaktens arbetsmiljö samt hur användningen av kamerorna liksom tillgången till inspelat material regleras och hanteras. Majoriteten av dessa intervjuer har genomförts enskilt, men i några fall har intervjuerna gjorts i par eller grupper om tre personer utifrån intervjupersonernas önskemål. Några av intervjuerna med ovan nämnda kategorier av intervjupersoner har på grund av restriktionerna i samband med coronapandemin genomförts med hjälp av videosamtal.

I denna rapport har vi strävat efter att så långt det går behandla de deltagande intervjupersonernas identitet konfidentiellt. Vi anger inte vilka företag eller organisationer som ingår i studien eller på vilka platser intervjuerna är utförda. Intervjupersonerna representeras av ett nummer för att det ska vara tydligt att det är olika intervjupersoner som citeras i texten (och när det är samma person som kommer till tals). Eftersom det är viktigt vilken position den som intervjuats har anger vi det i samband med citat som används i texten. Personer som intervjuats för att de har erfarenhet av att bära kroppskameror benämns som "ordningsvakt". Det gäller oavsett om personen har

en arbetsledande ställning eller inte på grund av att antalet arbetsledare är begränsat och den informationen skulle, tillsammans med innehållet i citaten, eventuellt kunna röja deltagarnas identitet. Personer som arbetar inom någon av företagen (men inte tjänstgör som ordningsvakter) benämns ”arbetsgivarrepresentant”. I denna kategori kan ingå så väl HR-personal som säkerhetsansvariga, arbetsmiljöansvariga och processägare, men inte personer med fackliga uppdrag. Vi skriver inte ut specifika positioner inom arbetsledningen eftersom det kan röja personernas identitet. Av samma anledning skiljer vi inte mellan företagen i studien och skriver inte ut inom vilket företag intervjupersonerna arbetar. Personer som har fackliga uppdrag benämns ”fack” oavsett om deras uppdrag är lokalt på en arbetsplats eller om de är anställda inom fackförbundet på regional eller central nivå. Personer verksamma inom branschorganisationer benämns som ”branschföreträdare” oavsett om de är verksamma inom arbetsgivarorganisationer eller partsgemensamma organisationer.

Samtliga intervjuer spelades in med diktafon och transkriberades därefter ordagrant för att skapa ett så rikt material som möjligt som underlag för vår analys. I rapporten används citat från intervjuerna för att belysa centrala teman och öka transparensen i analys och slutsatser. Citat från intervjuer i denna rapport presenteras inte i det talspråksformat som eftersträvats i transkriberingarna utan har redigerats lätt i syfte att öka läsbarheten i skrift. Kortare pauser är markerade med punkter. Ord som intervjupersonerna betonar är skrivna med kursiv stil. Skratt, fniss och liknande är beskrivet inom hakparentes, exempelvis [lätt skratt]. Utesluten text i citat markeras med [...].

Som ett första steg i analysen av intervjumaterialet har vi organiserat det genom kodning, vilket innebär att särskilt centralt innehåll har tillskrivits koder och koderna har därefter kategoriserats. Genom detta arbete skapades kategorier av koder såsom till exempel: kroppskamerans *syfte* (med underkategorierna *omsorg*, *kontroll* och *bevis*), *motiv* för användning (med underkategorierna individuella motiv respektive motiv knutna till särskilda situationer respektive typer av platser), kamerans påverkan på *arbetsmiljön* (positiva respektive negativa konsekvenser), *tekniska funktioner*, *praktisk användning* samt *reglering* av användningen liksom inspelningen samt slutligen *ordningsvaktstyrkets omvandling* (patrullering på allmän plats och kroppskameraanvändning). Den sistnämnda kategorin tillkom som ett resultat av att intervjupersonerna själva placerade in introduktionen och användningen av kroppskameran i en retrospektiv berättelse eller beskrivning av ordningsvaktstyrkets och delvis säkerhetsbranschens utveckling och förändring över tid.

I analysens andra steg har koder och kategorier lästs och tolkats samt sorterats med stöd i teoretiska begrepp, vilka vi redogör för i nästa avsnitt (*Analytiskt ramverk: att ’tämja’ kroppskameran*). Resultat av analysen av vårt empiriska material och vårt tolkningsarbete presenteras under rubriken *Kampen om kamerans syfte och användning: tre motstridiga användningsområden*, där vi beskriver tre övergripande användningsområden för kroppskameran (inklusive variationer i den praktiska användningen), syften och konsekvenser med användningen samt arbetsmiljöutmaningar. I vår avslutande

diskussion lyfter vi fram dilemman med användningen av kroppskamera och några överväganden som bör göras inför det framtida användandet.

4. Analytiskt ramverk: att 'tämja' kroppskameran

Några teoretiska begrepp har varit centrala i vår analys av kampen om kroppskamerans syfte och kamerans praktiska användningsområden. Vi utgår från forskningsfältet samhällsvetenskapliga teknik- och vetenskapsstudier, varifrån vi bland annat hämtar vår teoretiska utgångspunkt att kroppskameran, liksom alla typer av teknologiska produkter, kommer med ett manus eller scenario (på engelska *script*) för teknologins användare och deras användning av produkten (Akrich, 1997). Detta manus eller tänkta scenario både möjliggör och begränsar ordningsvakternas relation till kroppskameran, liksom relationen mellan ordningsvakter som bär kamera och deras kollegor samt ordningsvakternas relation till den allmänhet de ingriper gentemot (se ex. Akrich, 1997; Oudshoorn & Pinch, 2003).

Skapandet av ett manus eller scenario för kroppskamerans användning sker redan under produktutvecklingsfasen och fortgår därefter även när kroppskameran tas i bruk. Tänkta användare och användningssätt tas i beaktande vid utvecklingen av kroppskameran som mobil teknologisk produkt. Olika typer av kroppskameror, liksom olika möjliga tekniska funktioner, diskuterades under upphandlingen av kamerautrustningen mellan leverantörer och företagen i studien. Som ett resultat skapades ett manus; ett scenario för produktens användning, vilket mer eller mindre explicit definierar användare, tillskriver användare världsbilder, motiv för användningen, kompetenser, ståndpunkter, ansvar och handlingar (Akrich, 1997). Vi ser exempel på detta i vårt intervjumaterial där en representant för ett företag som säljer mobil teknik beskriver kroppskamerans användning och tänkta resultat:

jag pratar ju med deras arbetsledning *väldigt ofta*. Ett par gånger i månaden iallafall så har dom ju ganska allvarliga tillbud, [rörande deras] personal, vilket är ... skrämmande [...] alltså kroppskameran *har ju* sitt preventiva ... *syfte* med att ... förövaren ser sig själv [...] och reagerar på sitt utseende. När du är i den här *state of mind*, vi i branschen kallar det för reptilhjärna. Vi går tillbaka till basics. Du gör ju allt för att skrämma din motståndare. Du förändrar ansiktsuttryck. Du har ju muskler i ansiktet som du inte aktiverar annars och det här sker ju undermedvetet, men när man ser sig *själv* så ... då, då går det ner, då tänker man

till. Det är ju hela syftet med att ha den här framåtvända kameran. (representant för företag som säljer mobil teknologi, IP31)

I citatet framträder ett scenario där det föreligger ett hot mot vakten, en "förövare" agerar utifrån "reptilhjärnan" och gör allt för att skrämma sin "motståndare" (ordningsvakten), men när "förövaren" ser sig själv på kroppskamerans skärm så går viljan att skrämma, hota eller på annat sätt agera våldsamt mot ordningsvakten "ner" och förövaren "tänker till", det vill säga börjar reflektera över sina egna handlingar och hejdar sig. Därmed anses det viktigt att kamerorna är utrustade med en bildskärm som visar det som utspelar sig framför kameran. Sammantaget utvecklades alltså ett ursprungligt manus eller scenario för kroppskamerans användning redan i dialog mellan produktutvecklare/säljare och beställare/arbetsgivare. Liksom ett filmmanus definierar handlingen i en film så kommer kroppskameran med denna slags handlingsram, ett tänkt scenario, för dess användare: de patrullerande ordningsvakterna. Som vi kommer att visa är det dock inte så att användare såsom arbetsgivare och ordningsvakter alltid förverkligar detta manus eller scenario och även om så vore fallet kan användare i senare skeden komma att definiera ytterligare, andra, användningsområden (Akrich, 1997; Sørensen, 2006; Wyatt, 2003).

När det gäller nya teknologiska produkter är det särskilt viktigt att undersöka användarnas – i vårt fall arbetsgivarna och arbetstagarnas (ordningsvakternas) – sätt att använda produkten (kroppskameran) i relation till dess förväntade användningsområde (Akrich, 1997). En sådan analys gjorde att vi kunde identifiera tre olika användningsområden, det vill säga manus för kroppskamerans användning i den privata säkerhetsbranschen: kameran som skydd (från hot och våld mot vakter och bevis för utsatthet i de fall det ändå händer), kameran som kontrollverktyg (verktyg för arbetsgivare att övervaka vakter i kontrollerande syfte) och, slutligen, i legitimitetsskapande syfte (skydd mot anklagelser från allmänheten, spela in i hemlighet, spela in i brottsbekämpande syfte). Som vi kommer att visa har alltså två ytterligare manus för kroppskamerans användning utvecklats genom produktens användning i arbetsvardagen.

Ett ytterligare begrepp som format vårt angreppssätt och denna rapport är *domesticering* (Berker m.fl., 2006) som i dess ursprungliga betydelse refererar till att "tämja" det vilda och "förädla" det redan tama. På ett liknande, men metaforisk, sätt har vi här att göra med användare som konfronteras med en ny teknologisk produkt – kroppskameran – som ska integreras i användarnas, det vill säga arbetsgivarnas och arbetstagarnas, vardagliga arbete, rutiner, värderingar och i den miljö i vilken de utför arbetet. I denna process, över tid, skapas inte sällan nya eller andra manus, vilket vi visar i denna rapport. Domesticering av kroppskameran som mobil teknologisk produkt resulterade i två ytterliga manus: kameran som kontrollverktyg (arbetsgivarperspektiv) respektive kameraanvändning i legitimitetsskapande syfte (arbetstagarperspektiv). Genom användningen av kroppskamera blev ordningsvakternas arbete möjligt att förmedla till andra parter (polis, åklagare, advokat, företagets kunder och allmänhet)

och granskas av dessa (Berker m.fl., 2006). Den insyn i arbetet som inspelningarna ger kom som vi ska se att användas i legitimitetsskapande syfte.

Vi menar att tekniska produkter såsom kroppskameran inte bara behöver tämjas utan också likt (tämjda) husdjur behöver göras *rumsrena*. Metaforen använder vi för den process varigenom ordningsvaktens arbete med kroppskamera på allmän plats görs legitim; hur försök görs att framställa användningsområden på sätt som olika publikationer (allmänhet, företagens kunder) anser vara önskvärda, korrekta och lämpliga i de sammanhang där ordningsvakterna verkar (cf. Suchman 1995: 574). Över tid kan användningsområden och användningssätt naturliggöras. När så sker tenderar vi att glömma att tekniska produkters användning bygger på vissa sätt att betrakta och förstå omvärlden (och utesluter därmed temporärt andra möjliga användningsområden). I den bemärkelsen kan teknologiska produkter – såsom kroppskameran – reproducera, naturliggöra och avpolitiserar sociala relationer i samhället *eller* förändra dem. I sådana processer skapas och etableras uppfattningar om orsaksförhållanden som så småningom tenderar att tas för givna som sanna fakta vilket tenderar att dölja att de är resultatet av mänskligt beslutfattande (Akrich, 1997). I detta sammanhang bör även nämnas att användarnas sätt att betrakta och förstå omvärlden och teknologin också påverkas av den bredare kontexten de verkar inom (Silverstone & Haddon, 1996), exempelvis den svenska modellen för kollektivavtal som låter arbetsgivare och fackförbund sluta avtal om villkor för övervakning i arbetslivet och den europeiska dataskyddsförordningen som reglerar hur personuppgifter (inspelat material) får hanteras (Hansen Lofstrand & Backman, 2022).

Slutligen vill vi tydliggöra vårt teoretiska perspektiv på begreppet *övervakning*. I den internationella forskningen om implementering och användning av kroppskameran är det tydligt att det förekommer två helt olika logiska grunder för implementering och användning av kroppskameran (Hansen Lofstrand & Backman, 2021). En logisk grund är att öka övervakningen i syfte att bättre kunna kontrollera och disciplinera kroppskamerabärares (polisers) agerande samt i högre grad kunna hålla dem ansvariga för sina ingripanden, och därmed bättre kunna skydda den del av allmänheten som de ingriper gentemot. Detta ser vi tydligt i forskning som genomförts i USA om polisens kroppskameraanvändning. En helt annan logisk grund, som kan skönjas exempelvis i den svenska säkerhetsbranschen, är att öka övervakningen som ett uttryck för omsorg om ordningsvakterna, vars största arbetsmiljöproblem beskrivs som utsattheten för hot och våld i tjänsten, i syfte att skydda dem från hot och våld från allmänheten. Dessa två olika (och här renodlade) logiska grunder för ökad övervakning genom kroppskameraanvändning utgör exempel på vad man inom övervakningsteori benämner som *övervakningens två ansikten: kontroll* och *skydd* (Hansen Lofstrand & Backman, 2021; Lyon, 2001, 2007). Övervakning kan alltså användas både för att kontrollera och disciplinera de som uppfattas avvika från normer, regler och lagar och för att skydda de vi bryr oss om från skada. Det är alltså inte övervakningsteknologin (kroppskameran) *i sig* som avgör om övervakningen är kontrollerande eller omhändertagande. Det avgörs i stället av syftet med övervakningen samt hur övervakningen praktiskt

utförs. Oavsett initialt syfte innebär introduktionen av övervakningsteknologier alltid *potentiellt* ökad styrning och kontroll (Castells, 1996). Även om kroppskamerans introduktion i den svenska säkerhetsbranschen generellt, liksom i avtal mellan arbetsgivar- och arbetstagarrepresentanter, motiverats och legitimerats med stöd i omtanke om ordningsvakter som logisk grund, visar vår analys av kroppskamerans användningsområden och praktiska användning att även kontrollperspektivet förekommer i en inte obetydlig utsträckning (Hansen Löfstrand & Backman, 2022). Dessutom har vi identifierat ytterligare ett manus för kroppskameraanvändning som inte ryms inom dikotomin omhändertagande – kontrollerande övervakning nämligen kameraanvändning i brottsbekämpande syfte.

5. Kampen om kamerans syfte och användning: tre motstridiga användningsområden

Användningen av kroppskamera är i sig inte något nytt fenomen inom bevaknings- och säkerhetsbranschen. Kroppskameror har som en intervjuperson uttrycker det funnits ”väldigt, väldigt länge” inom bevakningsbranschen och de finns ”att köpa på Biltema” (fack, IP1). Några av de intervjuade ordningsvakter med lång erfarenhet i yrket har arbetat med kroppskameror som de själva införskaffat eller erbjudits av andra uppdragsgivare när de exempelvis tjänstgjort på krogar och vid evenemang. Bland de intervjuade arbetsgivarrepresentanterna finns erfarenhet av att deras kunder har tagit initiativ till användning av kroppskamera. Det senare ledde, enligt arbetsgivare och fack, till att företag i branschen upplevde att de behövde ta fram ett regelverk för hur kroppskameror ska användas av ordningsvakter. Regelverket, som bestod i avtal med facket, utgjorde ett första försök att domesticera, eller tämja, den nya tekniken så att kroppskameran skulle användas på ett sätt som både arbetsgivare och fackförbund ansåg önskvärt (jmf. Berker m.fl., 2006; Oudshoorn & Pinch, 2003). Som vi illustrerar i denna rapport pågår dock ett tolkningsarbete – och en kamp – om *hur* kameran ska ”tämjas”: i vilka syften den ska användas och hur. I det följande presenterar vi tre övergripande manus för kroppskamerans användning: användning i syfte att (1) minska hot och våld mot ordningsvakter samt bidra till att lagföra personer som begår brott mot ordningsvakter, (2) övervaka, kontrollera och disciplinera ordningsvakter vilket möjliggjort både att anställda som begår tjänstefel eller brott ”åker dit” och en ekonomisk rationalisering, (3) legitimera det brottsbekämpande arbetet som en viktig del det nya ordningsvaktsyrket.

5.1. Att förbättra ordningsvaktens arbetsmiljö: kameran som skydd och bevis på utsatthet

Det första övergripande syftet och användningsområdet för kroppskameran var att förbättra ordningsvaktens arbetsmiljö, vilket utgår från antagandet om kameran ”civiliserande effekt” på både de som ordningsvakterna ingriper mot och på ordningsvakterna själva. På så sätt förväntas ordningsvakterna genom kameran skyddas från utsatthet för hot och våld. Sedan tidigare har ordningsvakter skyddsutrustning såsom exempelvis skyddsväst, knivhandskar, särskilda skor med förstärkt skydd, radio och överfallslarm för att kalla på hjälp, batong och handfängsel för att avvärja aggressiva, hotfulla eller direkt våldsamma människor. Den som tjänstgör som ordningsvakt har så kallat förstärkt rättsskydd, vilket innebär att hot och våld mot ordningsvakter, liksom att hindra denne i dess tjänsteutövning, är brottsligt. Den utbildning som i nuläget krävs för att arbeta som ordningsvakt är 11 dagar (60h) lång och anordnas av polisen. Utöver genomgången utbildning krävs, för att arbeta som ordningsvakt, att personen är över 20 år, klarar personlighets- och lämplighetstester liksom fysiska tester vid antagning till den, samt att personen har gymnasieutbildning och är drogfri och laglydig (Ordningsvakt - BYA, 2021). Ordningsvakter har alltså i förhållande till sitt uppdrag en mycket kort utbildning² och utsätts regelbundet för hot och våld i tjänsten.

I det följande börjar vi med att analysera förhoppningarna om kameran förmåga att minska våldsutsattheten och ordningsvaktens erfarenheter av detta. Därefter analyserar vi hur kameran görs till ett redskap för att dokumentera hot och våld som trots allt riktas mot ordningsvakterna och den betydelse som ordningsvakterna tillskriver dokumentationen.

5.1.1 Att minska hot och våld mot vakter

Hos såväl tillverkare av kroppskameran som hos de företag som ingår i vår studie fanns från början en idé om att införandet av kroppskamera för ordningsvakter skulle förebygga hot och våld mot dem i deras tjänsteutövande, d.v.s. avskräcka personer från att utsätta vakter för hot och våld:

Om jag som ordningsvakt står för ordningshållning, så ber jag ju personen avlägsna sig. Du är *full*, du är *utåtagerande*. Jag vill att du ska gå härifrån. Om personen inte *lyssnar* ... då *höjer* jag ju ... eskaleringstrappan och när det inte fungerar då *höjer jag ju igen*. Vad *kroppskameran* gör, den inför ju en till *trappa* innan jag måste ta till *våld*. Jag *förklarar* att jag kommer slå *på* den här nu och jag kommer *be dig igen* och kommer du *fortfarande* att bete dig som du gör, då kommer det bli en rätts sak och då kommer polisen att komma och hämta upp

---

2 Det har föreslagits att utbildningen ska utökas till minst 180h (SOU 2021:38)

dig. Den [kroppskameran] kan få personen att gå (representant för företag som säljer mobil teknologi, IP31)

Även arbetsgivarna betraktade kroppskameran som en arbetsmiljöförbättrande åtgärd:

Vi tycker att ordningsvakter är en utsatt grupp, det är en tuff arbetsmiljö. Det är svårt att förbättra ordningsvaktens arbetsmiljö. Man är väldigt mycket i hand i beställaren som köper antalet ordningsvakter, [och bestämmer] om det är ensamarbetare eller inte. De har den skyddsutrustning, utbildning och så vidare som krävs, men vi såg [...] att det här [kroppskameran] kunde vara en arbetsmiljöförbättrande åtgärd, så vi var ganska glada, på ett sätt, att kunna göra någonting för våra vakter helt enkelt. (arbetsgivarrepresentant, IP6)

Såväl säljare av kamerateknologin som arbetsgivare och fack hade förhoppningar om att kroppskameran skulle skydda ordningsvakter från hot och våld, dvs. att den ökade övervakning som det innebär att få delar av sin arbetsdag inspelad skulle vara av omhändertagande karaktär och inte kontrollerande (jmf. Lyon, 2001).

Kroppskamerans lugnande inverkan på aggressiva personer. Ett tidigt test där kroppskamera på ordningsvakter prövades i pub-miljö med gott resultat kom att bli ett välkänt och ofta omnämnt exempel på kroppskamerans goda effekter, hos såväl fack, arbetsledning och arbetstagare. Arbetsgivaren var nöjd med resultatet av testet och drog slutsatsen att kroppskameraanvändning har ”en bra effekt” och ”med tanke på att den effekten var såpass tydlig, så då blev ju det väldigt tydligt liksom att det här är ett bra verktyg utifrån ett arbetsmiljöperspektiv” (arbetsgivarrepresentant, IP33). Även de fackliga representanterna var mycket nöjda med resultatet eftersom tillbudet minskade kraftigt när kroppskamera började användas.

Det vi såg då när vi testade det på ordningsvakterna, på puben här då, det var ju att när busarna då kom fram och skulle bråka med vaktens [...] så tryckte dom på inspelningsknappen och då såg ju busen sig själv i displayen där. 'Spelar du in nu?' 'Ja', sa vaktens, 'det gör jag.' 'Ha, jaha, hejdå', så gick dom. *Då var det inget roligt längre.* Så vi fick ju ner alla incidenter till, det var väl inte helt noll, men det gick ju *kraftigt* ner till nästan noll alltså. [...] när det här då spred sig så var det ju flera andra i personalen, inte bara på puben utan övrig personal, i [köpcentrum] då, som ville använda kamerorna (fack, IP2)

Den fackliga representanten pratar om hot och våld som ”incidenter”. Precis som i den tidigare forskningen om kroppskamerors förmåga att minska utsattheten för hot och våld (Backman & Hansen Löfstrand, 2021) så förstås hot och våld på mycket olika sätt även i vår studie. Ordningvakterna talade exempelvis om kameran som ett verktyg som lugnar ner situationer och gör att det uppstår mindre ”tjafs” när de stöter på personer

som de känner som ”orosmoment” men också om att de som representanter för ordningsmakten ”slipper” negativt bemötande som yttrar sig i ”blickar” och ”gester”:

jag upplever att när jag *går* på gatorna här nere till exempel och *har* skärmen på, men inte spelar in utan den bara registrerar så ... man slipper väldigt mycket ... ja, men mycket *blickar*, mycket ... attityd så som gester och sådant liksom, för att dom ser att ”ja men det här blir registrerat på kamera liksom”. [...] jag får ett bättre bemötande av våra orosmoment som vi har mycket med att göra här inne [...] vi har en hel del som är återkommande, som inte kan, ja, men sköta sig, helt enkelt. Det är ... alltså upprepade ordningsstörningar och stölder i *butik* och ... ja, men ... folk med missbruksproblematik och ... även till viss del narkotikahandel [...] som vi möter *ofta*, som vi har haft med att göra. Dom personerna väljer ju oftast att *inte* ta en diskussion när dom ser att man har kroppskamera på sig, framför allt inte om dom ser att den registrerar vad det är som händer även fast den bara ... speglar *tillbaka* det den ser. (ordningsvakt, IP37)

De kroppskameror som används av företagen i vår studie har utrustats med en skärm som möjliggör den ”spegling” som nämns ovan och det är kamerans förmåga att ”spegla” den som ordningsvakten möter som förväntas skapa den civiliserande effekten, helt enligt det scenario som försäljarna av kroppskameran som teknisk lösning och arbetsgivaren tänkt sig. Bäraren kan på den skärm som finns på kameran visa det som befinner sig inom kameranlinsens upptagningsområde även om bäraren inte spelar in det som utspelar sig. Intervjuade ordningsvakter ger många exempel på att kameran har ”en preventiv effekt”: att kameran kan användas strategiskt för att ”lugna ner stämningen”, att personer som är ”hotfulla” eller ”agiterade” lugnar ner sig:

Jag har upplevt att personen, när den ser eller när vi spelar in, blir lite, liksom... passiv, lite mer passiv i sitt sätt. Om man har varit hotfull så kommer vi dit och dels så kan det också vara så att han ser ordningsvakter, eller personen ser ordningsvakter då och lugnar sig eller så att personen är fortfarande lite, liksom, agiterad, men ser kameran och så lugnar sig. Många gånger så kan det vara en situation som håller på och eskalerar, en diskussion, och då brukar vi informera att ”nu är det så att nu kommer jag spela in det här för min och din säkerhet”, bådas, vi informerar, så då brukar det också [pustar ut] lugna ner stämningen så det har en jättestark effekt. (ordningsvakt, IP13)

Detta är ett exempel på kroppskameraanvändning i linje med det ursprungliga manus för kroppskameraanvändning som utvecklades i dialog mellan produktutvecklare, säljare av kamerautrustning och arbetsgivare. Flera av de ordningsvakter vi har intervjuat beskriver hur de använder kroppskameran strategiskt, det vill säga talar om för personen som de ingriper mot att situationen kommer att dokumenteras. Den effekt som exempelvis tillverkarna av kamerorna förväntar sig ska uppstå genom skärmens spegling

försöker ordningsvakterna säkerställa genom att dra personernas uppmärksamhet till inspelningen, vilket de menar ger den önskade effekten.

Kroppskamerans avvisande effekt. Intervjuade ordningsvakter har också beskrivit hur kroppskameran kan användas för att förmå personer att lämna platsen utan att ordningsvakten behöver ”säga något” eller ingripa eftersom kamerans ljudsignal är en tillräcklig signal om vad som sker:

jag har den på mig, jag är en vandrande kamera. Annars var det ofta att man bara ”du vet att det är kameror här, så att det du gör kommer finnas på film”. Nu [med kroppskameran] behöver man inte säga någonting, utan man sätter i gång den, det låter till och med när man sätter i gång den, så de fattar att ”oj, nu filmar de, nu går jag härifrån” (ordningsvakt, IP16)

I exemplen som återberättas beskriver ordningsvakterna att en person som är eller är på väg att bli hotfull, eller som vet med sig att ordningsvakterna inte tycker att de ska befinna sig på platsen, och som ser sig själv på kameran skärm också lämnar platsen. I flera exempel säger intervjuade ordningsvakter att inspelningen inte behöver vara i gång utan att det räcker att ge intryck av att spela in med hjälp av skärmens spegling för att uppnå önskad ordningshållande effekt. Att med hjälp av kameran *undvika* att en situation uppstår som kräver andra handlingar från vaktens sida benämns i en av intervjuerna som ”det bästa” med kameran och det som kameran är ”bäst på”:

situationer som det funkar bäst på det är att det avskräcker så att det blir på ett förebyggande sätt, så att det inte händer någonting. Det är nog det bästa tycker jag, så slipper det bli en stor grej av det och sedan ska vi börja filma när det väl har gått över styr. (ordningsvakt, IP26)

Kameran ”skyddar” här ordningsvakterna från att behöva interagera med de personer som de menar inte ska uppehålla sig på platsen eftersom det stör ordningen:

vi har ju haft lite problem med [harklar sig] ... med de romska tiggarna som [djup suck] ja, uppehåller sig, dom förstör, dom grisar ner, dom ... ja ... vi har ett stort problem med dom helt enkelt. Sen kan man bara köra i gång den [d.v.s. kameran] utan att ... behöva spela in, då ser dom sig ... själva i den lilla skärmen, då sticker dom som ... oljade blixtar tänkte jag säga (ordningsvakt, IP36)

Att använda kroppskameran på ”förebyggande sätt” ställer dock krav på ordningsvakternas utövande av sitt uppdrag eftersom de befinner sig på offentliga platser dit allmänheten har tillträde. Det är välkänt att övervakning av platser dit allmänheten har tillgång, såsom shoppinggallerior, lokala torg, tåg- och busstationer, ofta leder till att kontrollen av personer som inte uppehåller sig på platsen för att konsumera eller

resa intensifieras och att de avvisas från platsen (se ex. Lomell, 2002, 2007). Ett alltför omfattande användande av kroppskameran i ett sådant "preventivt" syfte kan innebära att personer utestängs från allmän plats utan laglig grund. Det relaterar till frågan om hur "civiliserat" uppträdande som ordningsvakterna har rätt att kräva från personer som rör sig på platser där ordningsvakterna patrullerar. Har de rätt att kräva en arbetsmiljö utan "blickar" och "gester"?

Kamerans påverkan på bärarnas agerande. Några av de ordningsvakter som vi intervjuat betonar mer än andra betydelsen av det egna arbetssättet och bemötandet av den allmänhet som de ingriper mot som än viktigare eller i alla fall lika viktigt som kameran i sig. De intervjuade ordningsvakterna i nästa citat beskriver ett medvetet förhållningssätt till sin egen arbetsmiljö där de använder ett "defensivt" bemötande och sätt att gå in i situationer för att på så vis undvika att alls eskalera alternativt de-eskalera en spänd situation:

IP13: vi jobbar väldigt mycket med arbetsmiljöfrågor här på objektet [...] då har vi kommit överens om att vi inte ingriper själva om inte kollegan har kommit och att man har säkrat sin arbetsmiljö, utan då observerar man och noterar vad som händer, så att vi försöker vara väldigt defensiva i vårt sätt, och sen själva ingripandet ska också vara ... ur arbetsmiljösynpunkt, alltså att man tänker hela tiden på hur man ingriper

IP12: hur man går in i situationer, där kan man ju helt avgöra själv, om det ska bli pannkaka, eller om det ska bli bra. En ordningsvakt eller polis eller väktare eller vem som helst, som har en fel attityd och fel inställning, hamnar ständigt i återkommande problem. Så där är ju mycket hur vi, ska agera när vi pratar med någon, vilket kroppsspråk vi ska ha, hur vi närmar oss en person liksom (ordningsvakter, IP12 och IP13).

Enligt ovan citerade vakters synsätt är det inte kameran eller dess bildskärm i sig som leder till en säkrare arbetsmiljö utan det de kallar för ett "defensivt" arbetssätt, dvs. att inte själv gå in i en situation på ett aggressivt sätt eller som ensam ordningsvakt på platsen. Det är värt att notera att de kontrasterar det egna defensiva arbetssättet mot kollegor som har "fel attityd och fel inställning" och som underförstått inte når samma positiva resultat med kameran.

Kamerans del i ett "defensivt" arbetssätt kan också kopplas till några av de intervjuade ordningsvakternas beskrivning av hur kameraanvändningen fick dem själva att lugna ned sig eller undvika att tappa tålamodet i samband med ingripanden. En av de intervjuade ordningsvakterna beskriver till exempel hur en hård arbetsmiljö bidrog till sättet att betrakta den egna yrkesrollen som den som har i uppgift att "städa upp" i en kaotisk miljö där många på olika sätt "utsatta" människor vistas, men att kameraanvändningen bidrog till ett annat förhållningssätt till arbetet och de människor

som arbetsgruppen hade att ingripa gentemot. Intervjupersonen beskriver att det var vakterna själva som ”bad om” att få använda kroppskamera ”för att *förbättra* vår arbetsmiljö” (ordningsvakt, IP4).

fördelen, det är ju i och med att man vet att kameran är på, man lär sig lita på kamerans effekt eller vad vi ska kalla det, så blir du själv mycket lugnare. Du kan hålla en helt annan ... nivå. [...] visst klientel agerar ju på ett visst sätt, mot oss, och ... det är inte alltid det är lätt att vara professionell i dom situationerna och använda ett bra språk alltid, men det säger ganska mycket vad gör du själv. Håller dom på och svär och lever jävel och du gör likadant så [skrattar till] alltså du sjunker ju till deras nivå och det är inte bra. Det är inte professionellt. I grund och botten så vill nog alla vara professionella. [...] Så att vi blev ju lugnare och det var ju lite syftet med det, varför vi ville ha det också liksom, för att vi ville dämpa allting liksom. [...] Det blir ju en speciell miljö man jobbar i och jobbar du i den miljön [...] alltså världen blir väldigt mörk alltså allting blir väldigt mörkt för det är det enda du ser, du ser bara människor som har problem eller är utsatta [...] man blir ju en del utav den världen på något konstigt sätt fast man inte vill [...] då tar man väl på sig någon form av ... roll att man är den som ska städa upp liksom och det är ju inte bra. (ordningsvakt, IP4)

Ett annat exempel är en ordningsvakt som beskrev att det att hans eget agerande filmades under ingripandet fick honom att hålla ut en liten stund till i skarpa lägen; att själv undvika att bli ”jättearg” när ”man ligger och brottas”:

jag tänker efter extra *noga* nu när jag har kameran att ... ja man tänker sig för [...] det är jättebra ... det är det. Det har faktiskt hänt ett *par gånger* som man liksom *har* [lätt suck] när man har vart inne i en våldsam situation och man sedan ”nä, *orkar fan inte mer* alltså”, men då har jag kameran, då får jag liksom [pustar ut] [...] det är jättebra att ha kameran, då tänker man att ”jag måste hålla ut *lite, lite längre*” [skrattar till] och då, då klarar man sig. [...] för det kan vara *väldigt* påfrestande när man ... [lätt suck] jag är i en situation och man kanske ligger och brottas och så är det fullt med allmänhet som lägger sig i och dom drar i en och det är precis innan man börjar liksom ... ”argghh” bli jättearg så tänker man ”ja, jag ska försöka hålla mig lugn nu, det går bra, jag har det här filmat” och så vidare. (ordningsvakt, IP21)

I exemplet ovan kan noteras att kroppskameran inte hjälper vakten att undvika hot och våld, men att den ”när man ligger och brottas” hjälper ordningsvakten att mitt i tumultet hålla sig lugn, inte ”bli jättearg” utan hålla ut lite till. Befintlig forskning om amerikanska poliser har visat att kroppskameraanvändning gjort att poliserna avstår från att använda ett språkbruk som är anpassat till dem som de ingriper mot vilket gör att de tappar nödvändig auktoritet (Groff m.fl., 2020; Guzik m.fl., 2019; Makin, 2016; Rowe

m.fl., 2018). Den utvärdering som gjorts av bärbara kroppskameror inom den svenska polisen visade på liknande resultat (Marklund & Tollin, 2020). De ordningsvakter vi intervjuat talar snarare, som i exemplet ovan, om att inte vilja ”sjunka” till den nivå som dem som frekventerar de platser där vakterna arbetar och att kameran hjälper till att behålla professionaliteten och lugnet.

Sammanfattningsvis har både arbetsgivare och fackförbund sett kroppskameran som ett verktyg för att minska risken för hot och våld mot ordningsvakter genom att förstärka vad vi kallar för ordningsvaktens ordningsmakt: personer som förväntas ställa till oordning kan relativt enkelt förmås avlägsna sig antingen genom att ordningsvakten faktiskt spelar in eller genom att vakten låter personer tro att inspelning sker (genom skärmens speglingsfunktion) och på så vis kan ordningsvakterna undvika att ”något händer” eller att ”tjafs” uppstår och personer som redan är ”agiterade” eller ”gapar” kan förmås lugna ned sig om de tror sig bli inspelade. Omvänt har vi också sett att kameraanvändningen kan göra att ordningsvakten lugnar ned sig, exempelvis agerar med större tålamod gentemot personer som ”svär och lever”, inte ”sjunker till deras nivå”, och kan därmed undvika att bidra till att en situation eskalerar, och i våldsamma situationer kan kameraanvändning bidra till att ordningsvakten orkar hålla ut och inte bli ”jättearg”. När de är medvetna om kameran befinner sig både ordningsvakten och personerna runt omkring i det som Foucault kallade ”synlighetsfältet” vilket innebär att de självmant tar på sig att agera på det sätt som den som eventuellt kommer att granska deras agerande i framtiden förväntar sig (Foucault, 2003, s. 203). Personerna som ordningsvakterna ska ingripa mot gör så att säga ordningsvaktens jobb genom att lugna ner sig eller avlägsna sig utan att vakten behöver ingripa. Ordningsvakterna gör arbetsgivarens eller rättsväsendets jobb genom att agera på ett sätt som innebär att de inte kan drabbas av sanktioner. I relation till kamerans manus att verka för minskad förekomst av hot och våld, har vi hittills illustrerat hur både arbetsgivare och ordningsvakter följer det manus för kroppskameraanvändning som ursprungligen utvecklades (jmf. Akrich, 1997).

5.1.2 Att bevisa vaktens brottsutsatthet

Som vi illustrerat används kroppskameran i ordningsvaktens ordningshållande arbete för att förmå personer att lämna platsen, lugna ned sig alternativt för att lugna ned sig själv som ordningsvakt, det vill säga undvika våldsamma situationer, och om våldsamma situationer uppstår behålla tålamodet eller öka uthålligheten eftersom händelseförloppet spelas in. Kroppskameran används även för att skapa bevis för att ordningsvakter blivit utsatta för brott, det vill säga för att *bevisa vaktens brottsofferskap*. En branschföreträdare nämner särskilt att man inom branschen ser positivt på att använda inspelningar som bevis så att personer som begår brott mot ordningsvakter blir lagförda och att det är en ”arbetsmiljöfråga”:

Har det då ändå skett och det ändå har blivit en sådan situation så är det ju

viktigt att man följer upp det här [...] för att synliggöra både vad som händer och när det väl har hänt att man kan [suckar] lagföra dom personerna. Så att det blir ju en arbetsmiljöfråga på det sättet också [...] Nu hade vi ju en [hämtar andan] väktare som tyvärr sköts i bägge benen i [stadsdel] och vi har haft ordningsvakter som blivit beskjutna i sin bil [...] om det nu inträffar någonting, vilket det ju trots allt gör, vi har fått väldigt stora ökningar av hot och våld, och det är ju viktigt att man jobbar med verktyg där man också kan lagföra personerna som utför dom här brotten mot våra medarbetare (branschföreträdare, IP29)

Det är vanligt, både hos de intervjuade ordningsvakter som har egna erfarenheter av rättegångar där inspelningen från kroppskameran utgjort en del av bevisningen, bland övriga intervjuade ordningsvakter, och hos intervjuade branschrepresentanter att inspelningarna framställs som ”objektiv” bevisning; att det ger en otvetydig bild av vad som faktiskt hänt.

är den [kroppskameran] på under ett helt ingripande så får den väldigt objektiv ... syn på det. Så får alla bilda sig en egen uppfattning om vad som händer på plats. [...] Jag har ju nu en rättegång, där jag blev hotad [...] En stor del av bevismaterialet på det här är ju ... filmen, för jag har ju inspelat, både ingripandet och när han sitter och hotar sen, att han ska söka upp mig och jag ska få en kula i huvudet och [...] hotet kom ... efter omhändertagandet och när vi sitter i väntan på polis så får han för sig att han ska försöka skrämma upp oss, och upprepar då, sitter väl i en fyrtio minuter och upprepar att han kommer söka upp oss, ja speciellt mig då, jag ska få en kula i huvudet [...] och då har jag ju filmat allting, så allting finns på film. (ordningsvakt, IP17)

I våra intervjuer berättar ordningsvakter återkommande om hur de, när de berättar om utsatthet för hot och våld för polis och övriga rättsväsendet (åklagare, advokat, domare), inte sällan blir ifrågasatta. Vakterna hoppas att kameran ska ge dem möjlighet att ”svart på vitt” visa vad som skett (ordningsvakt, IP35) och hur en gripen person ”egentligen” är när ordningsvakterna kommer till platsen:

när man sitter i ett trygghetsrum [rum dit gripna personer förs i väntan på polis] och så har man suttit där i två och en halv timme och väntat på polisen och personen har hotat och kanske till och med försökt att slå oss och liknande. Han ligger med [hand]fängsel på mage och vi har väntat på polisen, som sagt, i flera timmar. Sedan när polisen kommer så ligger han och gråter och säger att vi har misshandlat honom. Alltså sådana lägen är det [...] då sätter vi i gång kameran [...] för då kan ju polisen se i efterhand, ”oj, han var” eller ”hon var så här som de förklarade”. Och det är kanske, trovärdigheten är inte alltid... Det beror på

vilken polis som kommer och allt så att säga. [...] då kanske man verkligen vill bevisa att den här personen är så här gentemot oss, men mot er så är han en helt annan människa (ordningsvakt, IP16)

I jämförelse med de stationära kameror som ofta finns i de miljöer där ordningsvakterna arbetar, som spelar in bild men inte ljud, lyfts kroppskamerans förmåga att spela in ljud som en viktigt teknisk funktion för att rättsväsendets övriga aktörer ska förstå ordningsvaktens situation:

Har jag med det på kameran, ja men då är det ju lättare för mig när jag gör min anmälan då för våld mot tjänsteman, hot mot tjänsteman, vad det nu må vara. Då har jag beviset där, då är det inte bara ord mot ord. Det händer ju ganska ofta att vi blir utsatta för saker och när det väl hamnar i en rättegång då blir det ord mot ord och tyvärr så är det också så att ”ja, det här kanske hände, men det är ert jobb”, att man får den biten. Och, ja, det är vårt jobb, men vi ska ju inte behöva ta det. Ingen är väl ute efter någon ersättning eller sånt där utan då vill man ju att den här personen ska fällas för det brottet den har begått och då är det betydligt lättare när man har en faktisk kamera som har spelat in och den har ljudupptagning allt det där. Då kan man visa det att ”ja men det här var det han gjorde, det här var det han sa”. Det spelar ingen roll vad jag har för uniform på mig utan det här är fortfarande ett brott liksom och då finns det svart på vitt (ordningsvakt, IP35)

I citatet ovan är ordningsvakten noga med att påpeka att det inte handlar om att få skadestånd från gärningspersonen utan att det handlar om att få upprättelse för det som skett genom att personen döms ansvarig för sina handlingar. Ordningsvakter kan ha svårt att bli tillskrivna status som brottsoffer eftersom de är långt ifrån ett idealt offer (Christie, 1986). De har mer makt än dem de ingriper mot och de har gått med på att ha ett arbete som utsätter dem för risker. De verkar även inom en bransch där misstänkta övergrepp från ordningsvaktens sida regelbundet uppmärksammas i media och emellanåt utvecklas till offentliga skandaler. Ordningsvakter utsätts givetvis för brott, som påpekas i citatet ovan, men de har betydligt svårare att få erkännande av andra för detta och kan också bli misstänkliggjorda. Det är i detta sammanhang som kamerans förmåga att dokumentera händelsen beskrivs som viktig för ordningsvakternas möjlighet att bli trodda av rättsväsendets aktörer. En av de intervjuade ordningsvakterna som hade erfarenhet av att ha medverkat i en rättegång där en inspelad sekvens från kroppskameran användes som del i bevisningen, betonar att kameran är ”skitbra” eftersom den leder till att de som närvara vid rättegången ”verkligt” förstår ”vad som hände”:

jag har vart med när det har spelats upp videor från våra kameror i *rättegångar*, där man har sett vad det är som har hänt från början till slut. [...] Jag har varit väldigt *positivt* överraskad, jag *trodde* inte att det skulle vara *såpass* bra, men det var ...

jättetydlig. Det var *skitbra* bild det var att man såg *allting*, man förstod verkligen vad som hände, så att jag tycker att det är bara *bra* med dom. (ordningsvakt, IP26)

Sammanfattningsvis har vi sett att kroppskameran, helt i enlighet med det ursprungliga manuset för dess användning, används som skydd mot hot och våld. Vi har till exempel sett att kamerans speglingsfunktion upplevs lugna ned aggressiva personer samt fungera avvisande utan ytterligare åtgärd från ordningsvaktens sida. När hotfullt och aggressivt beteende inte kan undvikas eller situationen de-eskaleras med hjälp av kameran utan önskat beteendet ändå fortsätter används kameran för att dokumentera bevis för vaktens utsatthet för brott. Dokumentation för att bevisa brottsutsatthet ligger i linje med det ursprungliga manus för kroppskameraanvändningen som produktutvecklare, säljare och köpare/arbetsgivare kom överens om och såg framför sig då vakternas möjlighet att få erkännande som brottsoffer ses som en viktig del i arbetet med att förbättra deras arbetsmiljö.

5.2. Att använda kameran som kontrollverktyg: disciplinering och rationalisering

Det förekommer inte bara, såsom i avsnittet ovan, att rättsväsendet misstror ordningsvakterna. Det gör stundtals även arbetsgivarna. Dessutom uttrycker ordningsvakterna själva misstro mot kollegor som inte vill bära kamera. De bärbara kamerorna kan då tillskrivas syftet att ”öka transparensen”, det vill säga användas för att övervaka så att det vid eventuella senare tvivel går att kontrollera om tjänstefel eller brott begåtts av ordningsvakten. I majoriteten av den befintliga forskningen om polisens kameraanvändning kan vi se att den logiska grunden för ökad övervakning genom kroppskamera har varit att möjliggöra bättre kontroll, korrigeringar och disciplinering av bäraren (Backman & Hansen Löfstrand, 2021). Det är en logisk grund för kroppskamerans användning som också förekommer när det gäller ordningsvaktens kameraanvändning i Sverige, även om idén om kameran som bärarens skydd mot presumtivt hot och våld dominerar.

5.2.1. Arbetsgivares misstro, kontroll och disciplinering

När ordningsvakter startar en inspelning dokumenteras agerandet hos dem som vakterna filmar men även delar av ordningsvakternas agerande, exempelvis det vakterna säger och hur de rör sig i förhållande till personerna som de ingriper gentemot. Dokumentationen är en förutsättning för att det ska finnas bevisning mot personer som begår brott mot vakterna. Men detta gör det också möjligt för arbetsgivare att använda inspelningarna för att utröna om ordningsvakterna agerat korrekt, vilket kan ligga till grund för disciplinering genom arbetsrättsliga åtgärder. Att kroppskameran

kan användas både i syfte att skydda bärarna och utsätta dem för utökad kontroll och disciplinära åtgärder är inte unikt för kroppskameran utan kännetecknar alla typer av övervakningsteknologi (se ex. Lyon, 2001). Övervakningsteknologins ”dubbla ansikte”, skydd och kontroll, innebär att övervakning som införs för att främja anställdas hälsa och säkerhet samtidigt ökar arbetsgivarens kontroll över de anställda, vilket inte sällan ger upphov till oro bland anställda (jmf. Jonsson, 2006; Marklund & Tollin, 2020; Moore m.fl., 2018; Ravid m.fl., 2020).

Våra intervjuer med företrädare för arbetsgivarna och branschen visar att det har förkommit att inspelade filmer från kroppskameror använts för att utreda om ordningsvakten begått någon form av tjänstefel, exempelvis genom att använda mer våld än vad situationen krävde eller genom att ingripa på ett sätt som ordningsvakter inte har laglig rätt att göra. Arbetsgivarrepresentanter och branschföreträdare talar om kamerainspelningar som en ”objektiv källa”:

det är ju där det blir viktig också, och bara det är ju i sig ett argument för kroppskameror också kan jag känna utifrån ett transparensperspektiv, att det här är ju en form av myndighetsutövning och då är det ju också viktigt att om någonting händer, [att] man kan komma tillbaka och se ”vad hände med den här”. Där man behövde använda sina befogenheter, hur gick det då till? Ibland blir det ju situationer där det står ord mot ord och där kanske det hade varit ... bra om man hade haft en transparens och vi hade haft en ... ja, en objektiv källa på hur det gick till (branschföreträdare, IP29)

När bransch- och arbetsgivarrepresentanterna talar om vikten av transparens och inspelningar som en objektiv källa så görs det utifrån en önskan om att retrospektivt kunna kontrollera att deras vakter inte begår brott i tjänsten:

ibland kan det ju vara till nackdel för väktaren, eller ordningsvakten, om man nu begått ett brott, men då tycker ju jag att då är det helt okej, då ska dom åka dit (arbetsgivarrepresentant, IP10)

Genom uttalanden som dessa skapas ett helt nytt manus för kroppskameran, det vill säga kroppskameran tillskrivs ett annat syfte och användningsområde. I detta nya scenario ges arbetsgivarna genom kroppskameraanvändningen möjlighet att kontrollera anställdas beteende i tjänsten och när de anser det vara befogat, utkräva ansvar av de anställda.

Utöver möjligheten att använda inspelningar från kameran för att utkräva ansvar så finns i den typ av bärbara kroppskameror som används av företagen i vår studie dessutom tekniska funktioner, och därmed nya potentiella manus, som ännu inte tagits i bruk av arbetsgivarna. Det handlar exempelvis om möjligheten att i realtid övervaka ordningsvakterna i vissa situationer (exempelvis om ordningsvakten tryckt på överfallsalarmet) eller under hela arbetspasset:

det [kroppskamera] är ju någonting vi kan använda för att skicka data i realtid ... så trycker man på inspelningsknappen så kan man också välja att streama det här till en larmcentral till exempel och det tror ju vi är nästa grej, nästa revolution här nu (representant för företag som säljer mobil teknologi, IP31)

Även om tekniken för att kunna övervaka ordningsvakterna i realtid finns på plats idag, så görs det alltså inte, men frågan diskuteras av arbetsgivare.

IP28: företagen och arbetsgiversidan vill nog... pusha det här något snäpp mer än vad den fackliga parten då vill [...] det finns ju en ambition att ha streamade... eller alltså kameror som streamar bildöverföringen direkt.

CHL: jaja, ja, så att någon kan sitta och...

IP28: och se vad som händer. Den möjligheten finns ju idag, men än så länge tror jag inget bolag nyttjar den möjligheten. [...] just det här att trycker du överfallslarmet då ska kameran gå i gång och så ska den samtidigt då skicka ljud och *bild*, och då... det är ju *ultimat* om man inte tänker på integritetsbitar då som [fackförbund] gör (branschföreträdare, IP28)

I uttalandena ovan kopplas den ännu inte realiserade möjligheten att i realtid kunna ta del av det som kameran registrerar till "överfallslarm" och "larmcentral", det vill säga realtidsövervakning framställs som ytterligare ett sätt att förbättra ordningsvakternas arbetsmiljö snarare än som ett sätt att kontrollera var ordningsvakterna befinner sig och vad de gör. Samtidigt finns det i våra intervjuer även exempel på arbetsgivare som funderat över möjligheten att anställda ordningsvakter "alltid har kameran på och spelar in allt" (arbetsledning, IP10) En av de intervjuade nyckelpersonerna berättar att det även varit en diskussion om hur GPS-positioneringen ska få användas:

det finns ju både bild, ljud, rörlig film, det finns ju också GPS-positionering på den här kroppsburna kameran [...] vilket är också en ganska viktig sak som vi har tittat på för det är ju också en övervakningsgrej. Här kan man faktiskt se var man har rört sig [...] det är ju bara för att få en exakt positionering, var själva, alltså som en utökad bevisbörda – var exakt har den här individen befunnit sig när man sätter på kameran [...] Det finns sjukt mycket såna system idag där man kan få fram kartor på hur individen har rört sig [...]. Det är ju skitballt om man är ute och joggar men det är inte så jävla kul som anställd. Nej, så det har ju vart en av mina drivkrafter att liksom visa på så här "men, okej, vad är syftet?". Det är ju när jag går in, "vad fan ska ni ha den här till?" ursäkta men "vad är meningen liksom?". Ja men det är inte vem som helst som får plocka ut det här, chefen kan inte komma och säga så här "jag vill få ut det här, för att jag vill veta

om han verkligen jobbade, var där”. Nej, det finns liksom inte på världskartan (arbetsgivarrepresentant, IP34)

Att ändamålsglidningar sker när ny övervakningsteknik införs är välkänt just eftersom tekniken möjliggör användning i olika syften och på fler sätt än vad som överenskommits initialt (Backman, 2012; Dahl & Sætnan, 2009). I takt med nya användningsområden tenderar även eventuella initiala etiska invändningar mot ökad övervakning att luckras upp. I stället kan nya typer av invändningar som handlar om att det är oetiskt att *inte* utnyttja teknikens fulla potential uppkomma. Arbetsgivares ”lust” att, efter det att kroppskameran är införd, ändra på syftet med användningen, såg facket som ”den största risken” (fack, IP9) med införandet av kroppskameror. Fackliga representanter betonar att de inte alls har något emot, utan tvärtom ser positivt på, att övervaka anställda i syfte att skydda dem mot utifrån kommande hot, vilket beskrivs som viktigt särskilt ”som samhället ser ut idag”, men att arbetsgivare när det gäller kameraövervakningssystem tenderar att, en kort tid efter införandet, ”vända på kameran” och rikta den mot de anställda själva i stället:

Så systemen är bra i sig själva [...] men när man gör den här ändamålsglidningen och går in på andra områden än det som är syftet då, det ser vi alltför ofta. [...] Vi ser att vid varje teknisk utrustning som har kommit, från GPS till dashcams, så gör arbetsgivare oftast ändamålsglidningar. Man ger skriftlig varning för att man står på fel sida och lotsar godset, enligt GPS. Man tycker att man kör för sakta, jobbar för långsamt. Man gör prestationsmätningar som det är förhandlingsplikt på ganska ofta idag (fack, IP9)

Intervjuade fackliga representanter rapporterar också om att ändamålsförskjutningar skett avseende kroppskameraanvändning, strax efter att avtal tecknats mellan arbetsgivare och fack:

då skrev ju vi ett avtal med [företag] och i den diskussionen så har ju vi reglerat att ingenting som spelas in får använda arbetsrättsligt eller liknande eller som klandervärt mot den anställde. Det var vårt krav, för att överhuvudtaget testa det här och [...] det inte tog lång tid förrän man sa ”det här kan vi ju använda, titta här hur personen uppför sig, borde inte det vara någonting kopplat till lagen om anställningsskydd och skriftlig varning” eller ”skulle vi kunna använda dom här filmerna i utbildningssyfte”. Det kom bara tre veckor efter vi hade skrivit avtalet [...] och då sa vi blankt nej, ”då får ni säga upp avtalet”. Sedan har vi skrivit med ett par andra företag, bland annat [företag] och [...] [det företaget] valde att säga upp det för dom vill fritt kunna göra som dom själva vill. (fack, IP9)

Intervjuade arbetsgivarrepresentanter känner till den fackliga motpartens bedömning att kroppskamera kan användas till att arbetstagare övervakas i realtid alternativt att inspelningar från sådana kameror retrospektivt används för att utvärdera anställdas agerande och utdela reprimander. Ibland beskrivs den fackliga motparten som ”den stora motståndaren” till kameraanvändning:

Dom [facket] har ju varit så himla oroliga att deras personal ska bli övervakade... av bolaget centralt... om det blir den typen utav kameror som har en möjlighet att livesända [...] eller att man efteråt går in och tittar på materialet för att kunna på något sätt skuldbelägga ... bäraren, för att den har agerat på ett felaktigt sätt. (arbetsledning, IP33)

Det förekommer att arbetsgivare tittar på inspelade ingripanden för att eventuellt använda dessa i arbetsrättsliga tvister. Önskemål om att kunna använda inspelningar från kroppskameror på det viset var ett skäl till att ett företag som tecknat avtal med facket om kroppskameraanvändningen – ett avtal som begränsade arbetsgivarens tillgång till materialet – valde att säga upp avtalet.³

det kan ju vara så här att det sägs att en väktare⁴ har... begått en brottslig handling, och det är bråttom att utreda och [...] Du får inte titta på dom [inspelningarna], om inte [fackförbund] i alla lägen är med och har godkänt och väktaren skulle godkänna att vi fick titta på materialet, det vill säga att väktaren äger materialet. Den tanken kan jag tycka är okej men det kan ju finnas andra intressen som ju också är starka. Det är om dom säger att väktarna har stulit eller om någon har misshandlat någon, ja men då kommer ju inte väktaren och säger ”ja men varsågod ta materialet”, om dom är skyldiga, utan dom kommer att säga ”nej, det vill jag inte visa”. Där måste vi fundera igen. Om det nu är en sådan anklagelse, och väktaren är oskyldig, då kan vi ju titta på det i lugn och ro. Då kan man säga så här, i varje ögonblick då vi tänker använda det, av arbetsrättsliga skäl, då ska [fackförbund] meddelas, så skulle vi ju kunna tycka skrivningen är okej [i ett avtal med facket] (arbetsledning, IP10)

Oenigheten mellan fackförbund och arbetsgivare är svår att överkomma: facket önskar avtala bort att inspelningar från kroppskamera används i arbetsrättsliga tvister (om uppsägning), medan arbetsgivar sidan (som här i ovan exempel) önskar fri användning av inspelningar från kroppskameror men kan tänka sig att skriva under en överenskommelse om att arbetsgivaren ska meddela facket vid varje tillfälle arbetsgivaren har för avsikt att använda en inspelning ”av arbetsrättsliga skäl”. De fackliga representanter som vi

3 Avtalet innehöll en möjlighet för polisen att begära ut material, utan ordningsvaktens samtycke, som bevisning vid exempelvis misstanke om tjänstefel, men ingen möjlighet för arbetsgivaren att göra en egen utredning.

4 Intervjupersonen säger ”väktare” men eftersom väktare inte använder kroppskamera är det sannolikt att hen avser ordningsvakt.

intervjuade var starkt kritiska till att använda kroppskameran som ett verktyg för att utreda ordningsvaktens agerande, men även bland de fackligt aktiva förekom att just brottsligt agerande sågs som ett legitimt skäl att använda inspelningar från kamerorna:

IP3: det är ju väldigt tydligt också då att det handlar om ... [läser innantill] ”arbetsmiljön mot medarbetare samt att ge utredande myndighet ... att utreda ett brott, annat syfte ej tillåtet, och missbruk av [kroppskamera] är ej tillåtet”. Att det inte ska användas i arbetsrättsligt syfte.

IP2: mer än om det kanske att vår personal är misstänkt för brott eller nåt sådant (fack, IP2 och IP3)

Önskan från arbetsgivarsidan om att, vid anklagelser om att ordningsvakter agerar felaktigt, bilda sig sin egen uppfattning om situationen och få det ”bekräftat” hur det gått till har också lett till att arbetsgivare agerar arbetsrättsligt. Det har förekommit att arbetsgivare, som i följande exempel, använt inspelningar tillsammans med vittnesmål från vaktkollega som grund för avsked.

IP6: *vi*, vi ser det som en arbetsmiljöfråga. Kunder kan se det som en *kontrollfråga*, att när de blir anklagade för att de har lejt ordningsvakter, som bedöms, upplevs, ha gjort någonting felaktigt, att [de] så att säga kan skydda sin rygg [...]

CHL: och skydda ryggen, är det då utifrån tanken att filmen kan tala om vad som faktiskt hände och om vakten har agerat fel eller rätt?

IP6: jajamän, ja

CHL: men *har* film från en bärbar kamera någonsin använts i det syftet?

IP6: i ett fall. Nu blev det en förlikning, men den var en del i bevisföringen i ett *avsked* mot en ordningsvakt

CHL: ja, okej?

IP6: vilket *inte* är syftet med filmen

CHL: nej

IP6: [...] i huvudsak var det ett vittnesmål i det fallet, från en vakt gentemot en annan ... [lätt suck] men det, vi har det inte för att sätta dit vakter [...] utan det

är för att allmänheten inte ska hota, eller liksom skada våra ordningsvakter. Det är liksom utgångspunkten i det här. (arbetsgivare, IP6)

I citatet ovan är arbetsgivarrepresentanten noga med att påpeka att det ”inte är syftet med inspelningen” att den ska användas arbetsrättsligt även om så har skett i fallet som hen berättar om. Det framgår i våra intervjuer att det i organisationerna finns ordningsvakter som är negativa till att bära och använda kroppskamera, ofta just på grund av en misstanke om eller rädsla för att ledningen, som i fallet ovan, ska använda inspelningar för att utvärdera enskilda ordningsvakters agerande. Som en av de intervjuade ordningsvakterna konstaterade: ”det var ju aldrig tanken med kroppskameran att användas som ett kontrollverktyg för att hålla koll på ordningsvakterna och deras ageranden”, men att ordningsvaktskollegor upplevt att kroppskameraanvändningen ”var inte för att deras arbetsmiljö skulle bli bättre” utan ”dom upplevde det här som ett kontrollverktyg från ledningshåll” (ordningsvakt, IP15), vilket gjorde att dessa ordningsvakter upplevde ett bristande förtroende från sin arbetsgivare – därmed minskade även deras eget förtroende för arbetsledningen (jmf. Jonsson, 2006; Moore m.fl., 2018). Som nämnts finns liknande resultat i amerikansk forskning om användning av kroppskameror inom polisen där anställda upplevt minskat av stöd från sina chefer, oro för att inspelningar från kroppskameror ska användas som grund för disciplinära åtgärder även för mindre tjänsteförseelser eller för korrekt agerande som ser ”dåligt” ut på film samt att deras trovärdighet minskar i situationer som de inte spelat in (jmf. Adams & Mastracci, 2019a; Pelfrey & Keener, 2016; Pickering, 2020; Snyder m.fl., 2019).

Ytterligare ett problem med kontroll som logisk grund för användning av kroppskameror är att de ordningsvakter som inte vill bära kamera respektive de som visserligen bär kamera men inte spelar in ingripanden misstänkliggörs av kollegor. Misstänkliggörande sker alltså inte enbart mellan arbetsgivare och anställda utan även, som vi ska se i nästa avsnitt, mellan kollegor.

5.2.2. Kollegial misstro och rätten till personlig integritet

I våra intervjuer med ordningsvakter tenderar de kollegor som inte vill bära kroppskamera, alternativt inte vill bli inspelade, att misstänkliggöras.

Även om det inte var dom som bar kameran så kunde dom säga åt kollegan som bar kameran att inte filma [...]. Där kan man ... jag som individ kan ... vara lite ifrågasättande, varför man inte känner att man vill ha ett ingripande inspelat [...] jag tror att det är ett sätt också att ... ordningsvakter som helt enkelt inte gör ett optimalt arbete kanske ... gör ett lite bättre arbete för att dom inser att dom blir filmade och att dom inte kan göra vad dom vill (ordningsvakt, IP15)

Ordningsvakter som ber sina kollegor som bär kamera om att inte aktivera den likställs här med ordningsvakter som ”inte gör ett optimalt arbete”. Nedan ser vi också att ordningsvakter som ”inte gillar kameran” framställs som dels erfarna ordningsvakter som arbetat länge utan kamera dels ”vakter som inte borde vara vakter” och som har något att ”dölja”.

Tyvärr så är det många som inte gillar kameran, för dom känner att dom blir övervakade. Oftast är det ju dom här äldre vakterna som har jobbat så länge och menar på att ”vi har klarat oss i alla år utan kamera” lite så där. Sedan finns det ju den typen av vakter som inte borde vara vakter, som inte gillar den. [...] I det här yrket så borde vi inte ha några problem att bli filmade dygnet runt, för då är vi i lite fel yrke. Sedan, självklart, kan man ju svära ifrån till någon eller göra bort sig inför kameran också, men ... det får ju aldrig bli så att vi pratar om att man behöver dölja ett beteende, för då är man ju fel ute, och därav så gillar jag också då hur dom [kamerorna] påverkar vakterna (ordningsvakt, IP25)

De ordningsvakter som uttryckt att de är negativa till att bära och använda kroppskamera misstänkliggörs alltså utifrån tankelogiken att den som inte har något att dölja heller inte borde ha något emot att filma sitt eget agerande i tjänsten. Övervakningsforskning visar att det är ett vanligt antagande i relation till introduktionen av övervakningsteknologier av olika slag (Lyon, 2001). Vi kommer också att visa hur ordningsvakter på liknande sätt misstänkliggör ungdomar som protesterar mot att bli inspelade när de rör sig på allmän plats (se avsnitt 5.3.3.). När en sådan tankelogik är dominerande kollegor emellan riskerar det att leda till att anställda som har invändningar mot att bära kamera inte vill berätta om det. Att delta i vår studie är, liksom när det gäller all forskning, helt frivilligt. En anledning till att vi, med något undantag, inte har exempel på vakter som är uttalat negativa till att bära kroppskamera (trots att vi av de vakterna vi intervjuade fick höra om att sådana kollegor finns) kan vara att ordningsvakter inte vill prata högt om eventuella invändningar för att inte bli misstänkliggjorda och framstå som olämpliga ordningsvakter, d.v.s. vakter som har något att dölja, exempelvis opassande jargong eller ett offensivt arbetssätt och oproportionerlig våldsanvändning. Antagandet om att de ordningsvakter som inte har något att dölja inte heller kommer att göra motstånd mot eller uttrycka tveksamheter gällande kameraanvändning riskerar att (re-)producera en kollegial kultur där kollegor misstror varandra, vilket påverkar arbetsmiljön negativt (jmf. Backman & Hansen Löfstrand, 2021; Regan, 1995).

Kroppskamerans förmåga att, som övervakningsteknologi, inte bara skydda anställda utan även öka deras utsatthet för kontroll var föremål för diskussioner mellan fackliga företrädare och arbetsgivarna när avtal om kameraövervakning träffades. För att minska ordningsvakternas upplevelse av att utsättas för kontroll och betona att kameran ska användas för att förebygga hot och våld har arbetsgivare och fack varit överens om att det är ordningsvakten som själv väljer när kamerans inspelningsfunktion ska slås på. Även i företaget som sagt upp avtalet med facket har det fortsatt att vara upp till

ordningsvakterna att besluta när de vill spela in. Ordningsvakterna har alltså kontroll över vilka delar av arbetspasset som dokumenteras. Tidigare forskning om övervakning av arbetstagare har visat att sådant självbestämmande leder till att arbetstagare tenderar att uppfatta övervakningen som positiv och mindre integritetskränkande (Ravid m.fl., 2020).

De ordningsvakter som använder kamerans inspelningsfunktion i arbetet beskriver att de är mer nöga med sitt eget uppförande i relation till andra, liksom vad de pratar om med kollegor och hur de talar med varandra när kameran är påslagen. Som vi visat ovan lyfts detta fram som en positiv konsekvens av kroppskamerorna och som något som balanseras upp av möjligheten att ”pysa” när kameran stängts av:

Sen måste man ju få pysa. Så är det ju [...] men så länge kameran är på så. Och det blir ju bra, för då blir ju kameran på under tiden vi gör jobbet eller vad vi ska kalla det för. Och sen när vi, när läget är lugnt, så kan vi pysa hur mycket vi vill (ordningsvakt, IP4)

En ordningsvakt, som å ena sidan beskriver att kroppskameran har mycket goda effekter på arbetsmiljön berättar, å andra sidan, att ”det är ingen som är så jättesugen” på att ”skojsnack” eller ”jargong” mellan kollegor råkar komma med på en inspelning:

Man kan ju stå och prata om nånting, eller skojsnacka om nånting eller bara liksom, vad som helst, och sen så händer nånting och så drar jag ner [startar inspelningen], ja men då kommer ju hela vår diskussion med innan här. Och jag menar visst, vi är vettiga människor, men vi har en speciell jargong och det måste man nästan ha i den här miljön för att kunna hantera det. Alltså man skämtar på ett speciellt sätt och [det är] samma inom räddningstjänsten, militären, man har sin humor för att kunna bearbeta saker. Men det kan tolkas fel av andra. Kommer det då med på inspelat material. Nä, det är ingen som är så jättesugen på det liksom och då, därav, är det många som kanske bär kameran, men inte har den på (ordningsvakt, IP35)

Ordningsvakten i citatet ovan beskriver vad som ansetts vara en viktig teknisk funktion i kameran, i relation till dess förmåga att både skydda och kontrollera, vilket är att när vakten startar en inspelning så sparar kameran automatiskt det som händer (bild och ljud) *minuten innan* vakten startade inspelningen. Det har ansetts öka möjligheten att skapa ett bra bevismaterial, då kameran därigenom dokumenterar vad som hänt (under en minut) innan hot började uttalas eller våldsamheter startade. Denna funktion är förprogrammerad i kameran och ordningsvakterna kan inte påverka den. Det förekommer, som visas i citatet ovan, en oro bland vakterna för att information om privata omständigheter ska spelas in liksom en oro för att deras kollegiala jargong ska spelas in och bli tillgänglig för andra. Domesticeringen av kroppskameran i ordningsvakternas arbete innebär att (delar av) deras arbetsmiljö också kan förmedlas till andra parter

(arbetsgivare, polis, åklagare och advokat exempelvis) genom det som spelats in av kameran (jmf. Berker et al. 2006). För att inte riskera att privata omständigheter eller intern jargong blir inspelat och delas med andra har vissa ordningsvaktens sätt att tämja kameran inneburit att de utarbetat strategier så som exempelvis att be den ordningsvakt som bär kamera att vinkla bort kameran eller kräva att kollegor helt stänger av kameran när de småpratar under arbetstid:

Om vi står och pratar och [kollega] gillar inte kameror, så ber hen mig hela tiden att, ja, men både stänga av skärmen och vinkla bort kameran. Och det är ju väldigt tydligt exempel liksom på att många människor känner sig inte bekväma framför en kamera (ordningsvakt, IP37)

Samma ordningsvakt nämner också sina egna behov av att kunna prata om privata saker med kollegorna utan att det spelas in:

Har jag mitt måltidsuppehåll, eller rast liksom, så behöver jag ju inte ha hela min utrustning på mig till exempel. Stäng av radion till exempel och stäng av kameran, och få lite, ja, men andningsutrymme liksom. Vi är ju människor också så vi pratar ju om, alltså, på våra raster pratar vi om högt och lågt liksom (ordningsvakt, IP37)

Ordningsvakter kan både uppskatta kamerans förmåga att dokumentera brott som de utsätts för och samtidigt ogilla att själva bli inspelade. En av de intervjuade ordningsvakterna (som bär kamera) arbetar extra på en krog (för en annan arbetsgivare) men använder inte kamera i jobbet på krogen. Ordningsvakten är positiv till att själv bära kamera för att den gör det möjligt att bevisa eventuella brott mot honom själv, men uppskattar inte att själv bli filmad när kollegor som arbetar med kameror på ett §3-område i nära anslutning till krogen där han arbetar dyker upp för att småprata:

Jag jobbar på krogen, jag står i [plats] på en krog som är lite okänd, så kommer [kollegorna] gående [...] med sina kameror. ”Tjena grabbar, är det bra?” Dom tar av sig handskarna, ska hälsa. Det första jag frågar är ofta ”är kameran på?” [...] ”Nä, nä, nä, för fan” [säger dom], ”Ja men bra” [säger jag]. Sen snackar jag [...] Ja, jag säger väl inga dumheter, men man kanske vill veta [om det man säger spelas in] (ordningsvakt, IP14)

Som vi ser betonar ordningsvakten i citatet ovan att ”man vill veta” om kameran är i gång; om det man säger spelas in. Detta gör att den citerad vakt alltid frågar sina kollegor explicit om huruvida kameran är påslagen. En annan strategi som utarbetats av ordningsvakterna för att hantera upplevelsen av bristande kontroll över det som kameran spelar in, är att bära själv bära kameran men utan att alls starta eller använda inspelningsfunktionen:

IP20: när man sätter på kameran då måste man ju verkligen så här, du ska tänka på vad du *säger*, hur du *uppför* dig, så att du är helt korrekt dina uttalande så att det inte finns *någoting* som, vad heter det, *försvararen* kan använda *emot dig* liksom, att ”varför sa du så här när du menar så här”. Dom kan ju vara ganska hårda försvararna också. Det är därför jag gillar också att jag *själv* ska kunna, *efteråt* kunna se så här ”ja men det här var det som hände i den här situationen”, liksom varför. Brottningsmatcher och sådant kan hända [knäpper med fingret] väldigt snabbt liksom och då kan det vara skönt sen att man kommer tillbaka och så tittar man på videon och får se själv.

CB: tror du att det påverkar att du inte använder den så ofta?

IP20: det skulle jag faktiskt kunna säga ja

CB: så att du känner att du har *för lite* kontroll över den eller, förstår jag dig rätt?

IP20: ja [...] om *jag* ska spela in något ska jag kunna ha möjligheten att se det också och inte bara se den sen på rättgången liksom

För att förhindra retrospektiv manipulation av inspelningar från kroppskameror och för att förhindra att anställda själva sprider inspelningar på sociala medier har det ansetts viktigt att datafilerna är krypterade och oåtkomliga för ordningsvakterna. Därmed förväntas materialets trovärdighet som bevismaterial i en eventuell framtida utredning stärkas. Ovan citerad vakt berättar att hen visserligen alltid bär kamera men har själv aldrig ”använt” kameran, alltså varken aktivt använt kamerans inspelningsfunktion eller satt kameran i standby-läge (så att det ser ut som att kameran spelar in även om den inte gör det). En förutsättning för att denne vakt ska vilja använda kameran i påslaget läget eller i stand-by är att vakten själv har tillgång till inspelningen och (därmed) vet hur ordningsvakten framstår för den som ser inspelningen.

Sammanfattningsvis finns det en misstro mot kollegor som inte bär kamera – och därmed inte bidrar till att öka yrkesutövarnas legitimitet – och samtidigt en oro hos ordningsvakterna för hur andra (arbetsgivare, polis, åklagare, advokat) ska tolka deras ageranden och utsagor såsom detta kommer till uttryck i inspelningarna. Oron är ett resultat av att vakterna inte har tillgång till inspelningarna eller kan redigera dem, på grund av önskan att öka materialets trovärdighet och användning som bevismaterial och förhindra att inspelat material sprids till andra än rättsvårdande myndigheter. Vi har också sett exempel på ordningsvakternas sätt att ”tämja” kameran i det vardagliga arbetet, såsom att rikta bort kameran, slå av kameran eller att överhuvudtaget inte använda den.

5.2.3. Arbetsgivares kontroll och ekonomiska rationalisering: från dubbel till ensam bemanning

Intervjuade arbetsgivarrepresentanter uppger att den fackliga motparten vid införandet av kroppskameror och i arbetet med att ta fram ett gemensamt avtal, misstänkte att arbetsgivare inte bara skulle kunna använda kamerorna i kontrollerande och arbetsrättsliga syften utan även för att minska på bemanningen från dubbel bemanning till ensamarbete (med hänvisning till att den enskilda ordningsvakten bär kamera och alltså kontrolleras ändå, även utan en kollega vid sin sida) vilket innebär ökad utsatthet för den anställde.

Dom [facket] vill begränsa det och det är för att dom hela tiden är rädda för att man ska använda det för att minska bemanningen, att man tänker 'ja, jag har i och för sig ett farligt torg men vi kan skicka en ensam väktare med kamera'. Men nej, det skulle vi nog inte göra, utan det kan vara såhär att du känner dig hotad som väktare och känner dig otrygg, och då kan du känna dig tryggare med en kamera, då kan jag tänka mig att det är löst, men vet jag att det är farligt, då är det dubbelbemanning, för att även om du har kamera och blir nedslagen så är du nedslagen, och då har du ingen som kan larma eller hjälpa dig, så att är det farligt, då ska vi vara dubbelbemannede (arbetsgivarrepresentant, IP10)

Implicit framställer arbetsgivarrepresentanten fackets oro som obefogad. Anställda som "känner" sig otrygga erbjuds en kroppskamera för att kunna "känna" sig tryggare, medan om arbetsgivaren "vet" att arbetsmiljön är "farlig" så "ska vi vara dubbelbemannede" så att det finns någon som kan "larma" och "hjälpa" om en ordningsvakt skulle bli nedslagen. Bakgrunden till fackförbundets oro för att genom införande av kroppskamera minska på bemanningen var en inom branschen välkänd rättslig tvist mellan facket och ett företag inom värdetransportbranschen, där kroppskamera infördes just som ett sätt att ersätta dubbel bemanning med ensamarbete med kroppskamera, trots att kollektivavtal om dubbelbemanning vid värdetransporter fanns på plats.

Hela historiken kring det här det kom ju säkert för femton år sen när värdebolaget ... kom på en idé, inom värdet så är man ju oftast dubbelbemannede av olika skäl liksom, och det här handlade om bankomatfyllningarna [...] då var det alltid behov av att två personer var med. Ena skulle finnas där för att säkerställa att pengarna inte försvann från maskinen, medan den andra egentligen gjorde jobbet, och då kom dom på den här idé att "vi kan ju sätta en kamera på den här personen, då kan vi övervaka den [personen], då kan vi ju bara skicka ut en person och då blir det halva kostnaden" (arbetsgivarrepresentant, IP33)

Att införa kroppskamera för att ersätta dubbelbemanning med ensam bemanning var ett slags ekonomisk rationalisering. Den som hanterade pengarna skulle befinna sig

i kamerans synlighetsfält (jmf. Foucault, 2003) i stället för inom en kollegas synfält. Uppdraget att tömma och fylla bankomater kunde då genomföras av en ensam anställd till ”halva kostnaden” utan att övervakningen och kontrollen minskade.

Även i intervjuer med fackliga representanter lyftes erfarenheten att kroppskameran användes som ett substitut för en kollega av värdetransportföretaget, som därmed frångick avtal med facket om dubbel bemanning. Från fackligt håll upplevdes det som ett ”oroväckande” uppvaknande (IP1) att arbetsgivaren valde att ensidigt säga upp den partsgemensamma centrala överenskommelse som var inskrivet i kollektivavtalet, om dubbel bemanning på värdetransporttjänster, för att ”ersätta” en kollega med en kroppskamera (IP2) i övervakningssyfte. Detta kom att påverka det fackliga arbetet för att tillsammans med arbetsgivar sidan reglera kroppskameraanvändningen, vilket intervjuade arbetsgivarrepresentanter beskriver att de också upplevt.

Det där [att ersätta dubbelbemanning med kameraanvändning i övervakningssyfte] satte ju [fackförbund] emot väldigt hårt, och det där blev såpass infekterat att det där levde kvar. Man refererade till just det där, att man var så himla rädd för att företaget på något sätt skulle övervaka dom anställda, att det var det som var syftet med den här kameran (arbetsgivarrepresentant, IP33)

I intervjuerna framträder de fackliga representanterna som moraliska väktare som värnar om arbetstagaren och arbetar hårt för att förmå arbetsgivare, som ’försöker att hitta kreativa lösningar’, att i stället hålla sig till regelverket (se även Hansen Lövstrand & Backman, 2022). Försök att hitta kreativa lösningar står här för arbetsgivares intention att hitta luckor i regelverket för att kunna använda kameran för egna syften.

IP3: Vi har folk som gärna ... [lätt suck] försöker att hitta kreativa lösningar, i stället för att jobba så rätt som möjligt och så tolkar man det på olika sätt [...] så därav att skrivelserna är så fyrkantiga och måste vara så tydliga annars så blir det bara att ”nej, men det står ingenstans, var står det någonstans?” [...]

CHL: [läser innantill ur avtalet] ”parterna är överens om att kroppsburen trygghetskamera ej ska vara en förevändning för att ersätta dubbelbemanning”, ja.

IP3: precis.

De av fackliga intervju personer beskrivna försöken, från arbetsgivares sida, att ”hitta kreativa lösningar” har lett till detaljerade avtal, vilka reglerar inte bara vad kameran *får* användas för utan också i vilka syften den *inte* får användas. Intervjuade arbetsgivare ger i intervjuerna uttryck för att facket medgivit användning för ett mycket och – ur arbetsgivarperspektiv – alltför begränsat syfte. Över tid har vissa företag därför

valt att säga upp avtalen vilket öppnat upp för nya tolkningar av kroppskamerans användningsområde(n).

Ännu har kroppskameran inte fullt ut ”tämjts” inom branschen. Tvärtom pågår en kamp om kroppskamerans syfte och användningsområde. Å ena sidan förespråkas användning av kamera i syfte att skydda patrullerande ordningsvakter från utifrån kommande hot och våld och, när hot och våld mot ordningsvakter trots allt sker, använda kameran för att skapa bevis på ordningsvaktens brottsutsatthet. Å andra sidan förespråkas kameraanvändning av arbetsgivare även i syfte att kontrollera ordningsvakter i deras yrkesutövande, hålla dem ansvariga för deras ageranden och disciplinera dem. I takt med ordningsvaktsyrkets förändrade karaktär förekommer i högre utsträckning att ordningsvakter i sin tjänsteutövning möts av misstro och ifrågasättanden från *allmänheten*. I det följande ska vi se hur kroppskameran, i det tredje och sista användningsområde som vi identifierat, används just för att hantera ifrågasättanden från allmänheten.

5.3 Att använda kameran i legitimitetsskapande syfte för att hantera det nya ordningsvaktsyrket

De ordningsvakter som vi intervjuat beskriver uppdraget att patrullera allmän plats i motstridiga termer, som dels ett ”trygghetsskapande och brottsförebyggande” arbete dels ett arbete som handlar om att ”återta det offentliga rummet” (ordningsvakt, IP15) och hjälpa polisen att bekämpa brott. En branschföreträdare beskriver det som att ”vi får fler också konfrontationer och konfliktsituationer eller åtminstone friktioner” och ”det förväntas att dom ska göra fler saker och det är vi lite oroliga för” (branschföreträdare, IP28). Ur bransch- och arbetsgivarperspektiv finns det en medvetenhet om att ordningsvaktsyrket förändrats och risken för hot och våld ökat inte minst eftersom §3-områden ”blir ju bara beviljat om man gör en bedömning att det verkligen behövs, i nuvarande lagstiftning, och i det avseendet så måste det ju ha hänt ganska mycket på platsen innan” (branschföreträdare, IP29). Fackliga representanter var negativa till att ordningsvakter som arbetade i förortsområden (på §3-områden) skulle bära kamera och överhuvudtaget tveksamma till om ordningsvakter alls skulle patrullera där ”just [för] att man faktiskt kan öka våldet” (fack, IP1). Det fackliga motståndet har bestått i en oro för ordningsvaktens säkerhet och arbetsmiljö; för att de i ökad grad ska utsättas för hot och våld. Initialt fanns också ett visst motstånd från polismyndighetens sida mot att alltför frikostigt bevilja så kallade §3-tillstånd. Polismyndighetens inställning i denna fråga har dock förändrats över tid (SOU 2001: 38). Numera beviljas §3-tillstånd mer frikostigt och för större geografiska områden även om det är tveksamt om det medges genom nuvarande lagstiftning (Hansen Lofstrand, 2021a; SOU 2021:38),

något som har beskrivits som en ”ofantlig värderingsförskjutning” i samhället gällande tillhandahållandet av polisiär kontroll och gränsdragningen mellan offentliga och privata aktörer (branschföreträdare, IP28).

Ordningstvaktens förändrade roll i samhället och ökade antal uppdrag som innebär patrullering på allmän plats aktualiserar en konflikt som ytterst handlar om vem som har rätt att befinna sig i det offentliga rummet, den polisiära kontrollens legitimitet respektive vad som i ett samhälle betraktas som ordningsstörande. I det följande visar vi hur kroppskameran används i legitimitetsskapande syfte, vilket innefattar: inspelning för att motbevisa ogrundade anklagelser om felaktig eller brottslig tjänsteutövning (5.3.1), dold inspelning som strategi på platser och i relation till grupper som inte erkänner ordningstvakter som legitim ordningsmakt (5.3.2) och vad som kan benämnas som försök att symboliskt ”låna” polisens legitimitet genom att inta ett brottsbekämpande perspektiv på yrkesutövandet (5.3.3). Resultatet blir då att kroppskameran används i syfte att hjälpa polis och övriga rättsväsendet att lagföra brottslingar (i allmänhet). Därigenom gör ordningstvakterna yrket meningsfullt och ’rumsrent’ inför sig själva trots upplevelser av att bli ifrågasatt av den allmänhet som de interagerar med.

5.3.1 Att skydda sig själv och branschen mot offentliga skandaler

Statens delegering av våldsutövning till privata säkerhetsföretag och ordningstvakter genom att ge de senare ”begränsade polisiära befogenheter”, i kombination med att ordningstvakter i allt större utsträckning patrullerar allmän plats på uppdrag av offentliga organisationer, aktualiserar ordningstvaktens och det privata säkerhetsbranschens behov av legitimitet. En viktig bakgrund till kroppskamerans införande i säkerhetsbranschen är återkommande offentliga mediala och rättsliga skandaler som skadar yrkets och branschens legitimitet och kräver olika insatser för att reparera legitimiteten (Hansen Ljöfstrand m.fl., 2018; Hansen Ljöfstrand & Backman, 2022). Sådana insatser görs av branschföreträdare och arbetsgivare men, som vi ska se i detta avsnitt, också av patrullerande ordningstvakter som med kroppskamerans hjälp hanterar ifrågasättanden av allmänheten. Ordningstvaktens arbete på allmän plats försvåras om de inte ses som legitima aktörer och deras myndighetsutövning (som ger dem rätt att avvisa, avlägsna, omhänderta eller gripa den som stör den allmänna ordningen eller utgör en fara för den allmänna ordningen) inte ses som legitim. Forskning visar att privata aktörer som tillhandahåller polisiär kontroll generellt har mindre legitimitet än polisen (Hansen Ljöfstrand, 2021b; Loader, 2017; Mopasa & Stenning, 2001; A. White, 2010). För att hantera legitimitetsunderskottet använder ordningstvakterna kroppskameran i legitimitetsskapande syfte.

Arbetsgivare framhåller vikten av att använda kroppskameran i syfte att vid eventuellt framtida behov kunna använda inspelningar som ”motvikt” mot nyhetsmedias skildringar av händelser där ordningstvaktens ingripande ifrågasätts:

om man vet att man har gjort ett korrekt ingripande men blir uthängd i media liksom, då kan ju vi presentera en film som visar hela förloppet, så får man i alla fall lite motvikt, så att jag kan se flera arbetsmiljöfördelar (arbetsgivarrepresentant, IP10)

Det förekommer att arbetsgivare och branschföreträdare förespråkar att ordningsvakter spelar in hela händelseförlopp för att skapa ”motvikt” till de ”filmsnuttar” som tas av förbipasserade ”som inte gillar vakter” och som senare offentliggörs (genom sociala eller traditionella medier) och leder till ”präriebränder”, det vill säga en okontrollerad spridning av inspelningar som därmed kommer till allmänhetens kännedom.

ofta när du blir filmad av någon som ”inte gillar vakter”, inom citationstecken, då tar dom de sekvenser som dom tycker är bäst och så lägger dom ut [inspelningarna] på nätet. Då blir det ... en präriebrand, brukar vi säga, när det sprids. Folk tycker att vakterna är skit utan att veta ... vad som kanske hela förloppet innebar och så ska man försvara sig mot det här och det är bara sådana filmsnuttar som är negativa. Själv har man inte filmat, för att då har man kanske händerna ... [skrattar till] upptagna med annat då, per definition då. Men har man en sådan här [kroppskamera] då som sitter på bröstet eller uppe på axeln eller var det nu är nästan, ja, då har man ändå en möjlighet att bara ... duka till den där [slå på inspelningen] och så hantera situationen då och så blir ju det här registrerat i tid och allting (branschföreträdare, IP28)

Offentliga skandaler, eller präriebränder som de omnämns inom branschen, skadar branschens legitimitet. Ordningsvakternas egna inspelningar från kroppskameror kan enligt arbetsgivare och branschföreträdare användas i polisutredning eller rättegång för att rentvå ordningsvakter som anklagas för felaktigt och brottsligt beteende när de i själva verket gjort ”korrekta ingripanden”. Det har tidigare varit svårt för ordningsvakter att tillhandahålla inspelade händelseförlopp som ”motvikt” mot mediala skildringar, men kroppskameran gör det enkelt att dokumentera händelseförlopp under arbetspasset och fortfarande ha händerna fria.

Även intervjuade ordningsvakter framhåller att inspelningen förväntas kunna användas för att motbevisa anklagelser i media om övervåld genom att, som nedan citerad ordningsvakt uttryckte det, visa ”vad som verkligen händer”:

det [kroppskameran] är väl bara en fördel. Då kan man ju verkligen, ja, i ett senare skede visa på vad som verkligen händer. Mycket tänker man ju på dom här händelserna som det skrivs mycket om i media, just att ... media får ofta en väldigt liten bild av det och sedan visar man hela filmen och då var det ju inte alls så som [media] visade upp. Oftast så ... visar det ju faktiskt att ordningsvakten agerar väldigt bra och inte som det utmålas först (ordningsvakt, IP24)

Som en annan ordningsvakt uttrycker det förväntas inspelningen fungera som bevisning av ordningsvaktens oskuld, när ”något hänt” i samband med ett ingripande av något slag och ”ord står mot ord” i ett utredande skede eller i en rättegång:

[syftet med införandet av kroppskamera] var 1) bevismaterial, att man har svart på vitt att det här är det som har hänt, så att det inte behöver bli den här ”ord mot ord” i en möjlig rättegång eller liknande (ordningsvakt, IP15)

Av de intervjuade ordningsvakternas beskrivningar av kroppskameraanvändningen som ett skydd mot falska anklagelser om obefogad våldsanvändning i tjänsten framgår att sådana anklagelser inte är ovanliga utan relativt vanligt förekommande fenomen i branschen. Anmälningar om misshandel (obefogad våldsanvändning) från ordningsvaktens sida talar de intervjuade ordningsvakterna om som ”okynnesanmälningar”, det vill säga polisanmälningar som görs utan grund.

när man inte hade kamera, så kände man sig väldigt ensam, trots att man jobbade med en kollega för ibland så kunde man ju splittra på sig och om det händer någonting, så är det bara mina ord som är... vittne till det. [...] dessutom så får ju vi väldigt mycket okynnesanmälningar. Jag själv har fått det några gånger (ordningsvakt, IP16)

Kroppskameraanvändningen förväntas kunna ”minimera” anklagelser om att ha använt mer våld än befogat eller, mer allmänt, om att ha gjort ett ”dåligt jobb”. Den ovan citerade ordningsvakten återkom flera gånger under intervjun om att kroppskameran används ”för att ha ryggen fri”.

Ordningsvakter som arbetar på allmän plats använder alltså inspelningsfunktionen i *preventivt* syfte: för att senare kunna leverera bevis för egen oskuld vid eventuella anklagelser om inkorrekt eller brottsligt beteende. Det görs exempelvis i socialt samspel med ungdomar. En intervjuad ordningsvakt berättade hur hen ”alltid” sätter i gång kameran så fort hen anländer till det §3-område där ”ungdomsgång [...] tagit över” och ägnade sig åt att ”provocera” ordningsvakter:

Så fort jag rullar in på torget där så drar jag alltid på kameran. Då får man en lägesbild och kameran är med från början. Så man får med precis allting (ordningsvakt, IP21)

Ordningsvakten i citatet ovan beskriver att inspelningsfunktionen används ”inte för att lösa någon konflikt” utan för att dokumentera ”hur vi jobbar” för ”att ha bevis” i ett senare skede om det skulle visa sig användbart för att till exempel motbevisa ogrundade anklagelser.

Inspelat material ses som en resurs som ”underlättar hela rättsprocessen” för den ordningsvakt som anklagas för ”övervåld” (misshandel). I följande citat uppger

ordningsvakten att kameran används aktivt, det vill säga är på i inspelningsläge under varje arbetspass i samband med samtliga typer av ”myndighetsutövning” (allt från tillsägelser till avvisanden, avlägsnanden, omhändertaganden och gripanden). Ordningsvakten har själv erfarenhet av ingripanden som blivit föremål för rättsliga prövningar efter anklagelser om ”övervåld” (misshandel), då materialet bidragit till att bevisa oskuld:

[då] *märker* exempelvis en åklagare när dom tittar igenom materialet att ... den här stämningen var väldigt osäker för den här ordningsvakten *därför* så agerade hen på det här ... på det här och här sättet och det har jag märkt har varit en *otrolig* styrka när tingsrätten eller åklagaren får höra dom här hoten som faller över en eller ... den här aggressiva agiterade stämningen. [...] det har ju främst rört [...] övervåldsfall då, när man blivit ... när en annan part har anklagat en för [...] misshandel på olika sätt då och såna ärenden avslutas ju rätt snabbt bara det kommer till utredaren, redan *där* så kan ju utredaren liksom titta igenom kameramaterialet och bilda sig en egen uppfattning och ... jag vet att, *våldigt* många ärenden som har gällt mig har avslutats väldigt tidigt tack vare kroppskameran (ordningsvakt, IP17)

Tidigare erfarenheter av att ha blivit anmälda i tjänsten, antingen av den som gripits eller omhändertagits, eller av någon som stått bredvid och observerat (och kanske filmat) händelseförloppet, kan öka användandet av kroppskameran i syfte att motbevisa eventuella anklagelser om felaktigt beteende i samband med ingripanden:

jag vet ju andra kollegor som filmar, vid varje *samtal* med personer så startar dom i gång [kameran]. [...] [Det] finns ju kollegor som har blivit ... *anmälda tidigare* liksom för ... att dom ska ha agerat fel och då känner dom, att dom är på den säkra sidan, att dom har på sig *kameran* hela tiden och att den spelar in varje ingripande eller samtal med personer och så där, för att kunna bevisa ”nämen *jag har inte gjort något fel*, det finns video på att jag skött mig hundra procent professionellt liksom och agerat inom mina befogenheter” (ordningsvakt, IP20)

Andra ordningsvakter uppger att de spelar in alla tillfällen då ”vi håller på att gripa någon som gör motstånd” och då ”det blir bråk, slagsmål” (ordningsvakt, IP35) för att i efterhand kunna motbevisa eventuella anklagelser om felaktigt agerande. Därutöver framhåller ett par av de intervjuade ordningsvakter att det är särskilt angeläget att dokumentera vissa situationer och vid interaktioner med personer som bedöms vara särskilt utsatta, såsom om två ordningsvakter griper en ensam kvinna.

Jag brukar också spela in ... när det bara jag och en annan manlig kollega och vi är *ensamma* med en ... alltså någon frihetsberövad som är *tjej*, då spelar jag in (ordningsvakt, IP35)

Det kan också ses som särskilt angeläget att spela in ingripanden gentemot, och även samtal med, väldigt unga och ibland även påverkade ungdomar ”för att visa att det *jag* gör inte är någonting som är *fel*”:

när man står och pratar med väldigt unga människor ... för att det inte ska bli en liksom så här ”ja, men den här ordningsvakten han trakasserar mig eller han ... antastar mig eller nånting”, för vi möter väldigt många trasiga människor här i stan liksom, väldigt mycket unga personer som inte har det gott ställt hemma eller som kanske lever med en missbruksproblematik både personligen eller kanske ... hos en nära anhörig, och pratar man med dom så söker dom sig ganska nära liksom så att jag försöker alltid hålla dom på avstånd, men visa att man är där liksom och då ... drar jag i gång kameran för ... för min del att hålla mig säker och visa att det jag gör inte är någonting som är fel liksom (ordningsvakt, IP37)

Det förekommer även att ordningsvakter dokumenterar gripna personer medan de väntar på att polisen ska komma till platsen, såsom vi såg i exemplet då två manliga ordningsvakter griper en ensam kvinna. En annan typ av exempel rör gripna personer som skadar sig själva alternativt att det finns en misstanke om att den gripne kan komma att försöka skada sig själv. Om ordningsvakter inte spelar in skeendet står ”ord mot ord” om den som gripits senare skulle anklaga vakten för misshandel, men om ordningsvakter spelar in ”i förebyggande syfte” så finns hela händelseförloppet dokumenterat om det skulle behövas för att i ett senare skede rentvå ordningsvakten från falska anklagelser ”då kan dom säga vad dom vill men jag har det på svart på vitt” (ordningsvakt, IP35).

Med kroppskamerans införande har ordningsvaktens arbetsmiljö och förhållanden gjort att ytterligare en publik (utöver dem de ingriper gentemot och de som står bredvid på plats och observerar och ibland filmar ordningsvaktens agerande), framträder än tydligare, nämligen ”rätten” som en abstrakt ”annan”. Ett återkommande tema i våra intervjuer med ordningsvakter är att kroppskameran främst används för att göra inspelningar med förhoppningen om att de i framtiden, vid eventuella anklagelser, kan utgöra bevis som rentvår ordningsvakten, d.v.s. friar vakten från felaktiga anklagelser om brottsliga handlingar i samband med ett ingripande när ordningsvakter avvisar, avlägsnar, omhändertar eller griper en person.

Även i relation till allmänheten som befinner sig på platsen där ett ingripande sker, förbipasserande och andra, framhålls dokumentation med kroppskameran som strategi för att visa att man som ordningsvakt gör ett korrekt ingripande samt för att minska risken för att förbipasserande offentliggör sina egna filmklipp som de redigerat på ett för ordningsvakten ofördelaktigt sätt:

jag brukar, om folk själva tar upp kameror, eller liknande, så brukar jag påtala att jag också filmar och peka på kameran, för att uppmärksamma dom att vi också har material (ordningsvakt, IP15)

Med hjälp av kroppskamerans skärm som speglar inspelningen kan ordningsvakterna tydligt visa att en inspelning pågår och ”påtala” det för dem som ifrågasätter ingripanden eller filmar med egna mobilkameror. I dessa sammanhang önskar ordningsvakterna göra det tydligt att de inte har någonting att dölja och att det inte behövs ytterligare dokumentation av händelsen.

Ordningsvakten i citatet ovan säger under intervjun även att spela in händelseförlopp i samband med ingripanden med kroppskamera minskar risken att personer som ser vakternas ingripande lägger sig i deras jobb – verbalt eller fysiskt – något som beskrivs som ett vanligt förekommande problem:

Jag upplever att det är väldigt många våldssituationer som man kan, redan från början, stävja på grund av att man visar för både gärningsman och allmänhet att man filmar det som sker [...] eftersom att du visar med en skärm att du spelar in materialet också, så visar du för allmänheten att det här är nånting som vi sparar, nånting som vi kan stå för också och då tar du bort lite grann den här [suckar] felriktade ... ja ... när folk ska ingripa, fast dom ingriper mot ordningsvakterna för att dom vill hjälpa dom som dom anser är offer som då egentligen är gärningsmän. Det här är någonting som påvisar att vi faktiskt gör ett... rätt och riktigt jobb helt enkelt. Det är korrekt utfört. Det tycker jag också är en fördel [att] dom här okynnesanmälningarna försvinner (ordningsvakt, IP15)

Sammanfattningsvis finns hos de intervjuade vakterna den gemensamma idén om att inspelningarna kan användas för att bevisa ”rätt och riktigt” agerande från vaktens sida i situationer då de polisanmäls för sina ingripanden och när de ifrågasätts och diskuteras i traditionella och på sociala media. Med andra ord används inspelningarna med kroppskameran preventivt, alltså i förebyggande syfte, med förhoppning om att varken den eller de som varit föremål för ordningsvaktens ingripanden eller andra, exempelvis förbipasserande, i ett senare skede ska anklaga ordningsvakter för tjänstefel eller misshandel samt att dessa inte heller väljer att genom media offentliggöra eventuella egna filmer av delar av händelseförloppet – något som kan leda till ”präriebränder”, det vill säga offentliga skandaler som ytterst skadar hela branschens rykte och legitimitet (Hansen Lofstrand m.fl., 2018).

Därutöver finns det som vi visat i detta avsnitt även en förhoppning om att inspelningar ska fungera som motbevisning då falska anklagelser cirkulerar i media inkommit till polisen och ska utredas. I dessa fall är det kamerans förmåga att *dokumentera* det som sker i upptagningsområdet som är central. Det finns förhoppningar om att preventiva inspelningar ska fungera som ”bevis” i rättsprocessen och då rentvå falskeligen anklagade vakter samt upprätta yrkeskårens legitimitet.

5.3.2 Dold inspelning som strategi när legitimitet för att utföra uppdraget saknas

Hittills har vi bland annat redogjort för hur öppen och synlig filmning med kroppskameran används för att öka såväl enskilda ordningsvakters som branschens legitimitet genom att skydda mot de offentliga skandaler som kan bli följden av förbipasserandes filmning av deras ingripanden. Genom att själva spela in sina egna ingripande vill ordningsvakterna signalera till personerna runt omkring dem att de inte gör något fel och att det i efterhand kommer vara möjligt att kontrollera deras agerande. En rakt motsatt strategi till öppen inspelning – nämligen *dold* inspelning – förekommer också, som vi visar i det följande, men då för att hantera situationer som kännetecknas av en påtaglig brist på legitimitet för den ordningsmakt som ordningsvakter som arbetar på allmän plats representerar.

En effektiv polisiär kontroll förutsätter att utövaren av polisiär kontroll uppfattas som en i grunden legitim aktör (Hawdon, 2008), det vill säga att ordningsvaktens polisiära kontroll på allmän plats inklusive användningen av kroppskamera, i någon mån ses som önskvärt, korrekt och lämpligt, eller åtminstone acceptabelt (cf. Suchman 1995: 574). Ordningsvaktens trygghetsskapande, brottsförebyggande och brottsbekämpande arbete på allmän plats försvåras avsevärt om de i sin myndighetsutövning inte ses som legitima. I detta avsnitt ska vi visa hur ordningsvakter använder dold inspelning när allmänheten ifrågasätter dem – inte betraktar dem som en legitim ordningsmakt – för att ändå kunna genomföra uppdraget såsom det uppfattas.

De kroppskameror som används av de intervjuade ordningsvakterna har en teknisk funktion som möjliggör för bäraren att spela in det som sker utan att det syns på kameran att den är i gång. Funktionen benämns som ”dolt läge” eller ”stealth mode” i intervjuerna och innebär att ingenting syns på den skärm på kameran som annars visar det som spelas in. Det lyser heller inga lampor på kameran och kameran ger inte ifrån sig någon signal när inspelningen sätts i gång utöver en vibration som ska tala om för bäraren att påslagenheten av inspelningen lyckats. Funktionen ”dolt läge” beskrivs av ordningsvakterna som ett sätt att spela in utan att ”provocera” personer som ordningsvakterna rör sig bland. I praktiken handlar det om hemlig inspelning (ljud och bild) av personer som rör sig på offentlig plats.

Vid dold inspelning har kameraanvändningen ingen avskräckande effekt, det vill säga kameraanvändningen används inte i syfte att avskräcka dem som vakterna ingriper mot från att använda hot och våld mot vakterna. Dold filmning uppfattas ändå som en viktig strategi i relation till de personer vakterna interagerar med när de patrullerar på §3-områden, särskilt i ”förorterna”. Intervjuade vakter upplever och berättar om att sådana områden kännetecknas av att många av de boende har ”låg tilltro” till samhället och rättsväsendet. Även om vakternas arbete där, enligt vissa intervjuade ordningsvakter, inte är att arbeta ”repressivt”, utan att bidra till att upprätthålla den allmänna ordningen

och arbeta ”relationsskapande”, så upplever vakterna att allmänheten reagerar negativt på deras närvaro:

jag kan bara dra ett exempel från gårdagen. Vi var ute i en stadsdel där man ... till viss del har vad man kan kalla social oro då och där hade jag igång kameran i standby-läge då, vi visade ju displayen, det är precis som att den filmar fast den *film*ar inte men displayen är igång, den lyser och så vidare, och då *närmade jag mig* en grupp ungdomar då som ... som står ganska långt utanför samhället, just för att bara söka kontakt med dom då för att ... prata, egentligen bara, ja, kontaktskapande, men [...] dom såg kameran och började maskera sig på en gång och hade inte *alls* något intresse ... av att prata med mig då och det var ju ingen form av *ingripande*, utan det var ju bara ... kontaktskapande med dom här ungdomarna. [...] Så att då förlorade jag den möjligheten, då var jag förbrukad så att säga i sammanhanget, dom hade ju absolut inget intresse av att prata med mig då och det är ju gäng, dom tillhör en gruppering i den stadsdelen som ... står för mycket brott och otrygghet ... och det är ju just den grupp som vi ska närma oss (ordningsvakt, IP17)

Även om ovan citerad ordningsvakt säger att ”det finns både situationer när det är bra att visa att man filmar och situationer som inte lämpar sig för att det kan eskalera och där känner väl jag hyfsat ändå att jag har en känsla för båda”, så är det fortfarande en utmaning att avgöra när öppen inspelning innebär ett hinder i det relationskapande arbete som ordningsvakterna har fått som uppdrag.

En återkommande beskrivning av kameraanvändningen i våra intervjuer med ordningsvakter är att inspelning påbörjas när vakten upplever att ”det kan bli något av det här” det vill säga ”när dom börjar bli aggressiva och verbala” (ordningsvakt, IP18) eller ”så fort dom höjer rösten lite grann” (ordningsvakt, IP19). Intervjuade vakter beskriver att de både vad gäller beslutet att *påbörja* inspelning och beslutet att *spela in i dolt läge* går på ”känsla” (ordningsvakt, IP17). I bägge fallen tas beslutet utifrån en förväntning om att ”det här”, det vill säga den (eller de) som vakten ingriper mot eller interagerar med ”kommer vara jobbig” (ordningsvakt, IP19). När dessa antas kunna bli provocerade av öppen inspelning – ”eller när man inte vill att dom ska veta att man spelar in” (IP18) – så används dolt inspelning. Antingen används dolt inspelning genom att ha kameran i dolt läge från början eller, som beskrivs i citaten nedan, genom att ge sken av att stänga av kameran:

IP18: när man känner att ... att dom kan bli provocerade av att dom tror att man filmar dom eller när man inte ... vill att dom ska veta att man filmar dom då

IP19: exempelvis ungdomar

IP18: ja, oftast ungdomar ... som är liksom så här ”ja, varför filmar du mig?”

IP19: mm, precis

IP18: Då säger man så här ”ja men då stänger jag av den”, då ... trycker vi bara in knappen så är den på fortfarande men den här skärmen stängs av. [...] och så spelar den in utan att visa (ordningsvakter, IP18 och IP19).

Som tidigare nämnts har ordningsvakternas uppdrag på §3-områden beskrivits både i termer av att återta det offentliga rummet och att arbeta relationsskapande. Dessa två olika sätt att uppfatta uppdraget representerar skilda förväntningshorisonter. Som sådana kan de ge upphov till helt olika arbetssätt och målbilder: avvisning av ungdomar från den (allmänna) plats där de uppehåller sig respektive samtal med ungdomar på platsen. Som en av de intervjuade ordningsvakterna beskriver i citatet leder öppen inspelning ibland till att ungdomarna maskerar sig (för att de inte vill bli dokumenterade) men också att de försvinner från platsen, vilket kan vara bra i vissa fall (om det är vaktens intention). Om ordningsvakternas intention däremot är att samtala med ungdomarna (vilket är en förutsättning för uppdraget ”att arbeta relationsskapande”) krävs enligt intervjuade ordningsvakter att ungdomarna *tror* att vakterna stängt av kameran, det vill säga dold inspelning som strategi.

det har jag märkt av att vissa individer, när man kommer fram till dom, antingen så kan dom bli väldigt aggressiva för att dom inte vill bli filmade, eller så ... börjar dom maskera sig, och kanske går därifrån eller liknande. Det kan ju i och för sig vara fördelaktigt, om man vill att dom ska lämna platsen, men om man vill samtala med individen, så är det inte fördelaktigt. *Oftast* när folk påtalar att dom inte vill prata med mig *för* att jag filmar, [hämtar andan] då brukar jag sätta den i ... *dolt läge*, säga att ”jag har stängt av kameran”, men samtidigt då också börja spela in för jag resonerar som att om man säger att man inte vill bli filmad... av ordningsvakter så är det troligtvis för att man har någon baktanke med det hela så jag brukar alltid ... filma i dom lägena, men att dom... jag, ja, får dom att tro att jag *inte* gör det helt enkelt, att jag har stängt av kameran (ordningsvakt, IP15)

Att inte vilja bli inspelad tolkas här som indikator på att individen i fråga har ”någon baktanke”. Precis som kollegor som inte vill bära kamera eller bli inspelade av sina kollegor så tolkas även ungdomar som inte vill bli filmade enligt en misstankens logik. När det gäller ungdomar på allmän plats så används kamerans tekniska förmåga att spela in ”dolt” för att ge sken av att vakterna går den som protesterar till mötes samtidigt som de behåller kamerans förmåga att dokumentera interaktionen för att senare kunna åberopa inspelningen för att ”motbevisa” falska anklagelser eller som bevis på personen har ”någon baktanke med det hela” (IP15). En annan intervjuad ordningsvakt menar på liknande sätt att negativa reaktioner mot att bli inspelad i ”något förortscentrum” är en konsekvens av att ”någon troligtvis har problem med polisen, känner sig träffad och inte vill vara med” (ordningsvakt, IP23), det vill säga att

ordningsvakterna har att göra med kriminella grupper av ungdomar. Kamerans ”dolda läge” förebygger de arbetsmiljöproblem som kan uppstå om allmänheten som rör sig på platsen blir provocerade av vakternas närvaro och inspelning och gör det möjligt för ordningsvakterna att genomföra arbetet trots att de bär kamera. Att ha kamerans bildskärm avstängd i vissa situationer, framför allt när de besöker ungdomsgårdar, så att personal och ungdomar där ”blir mer välkomnande” beskrivs av intervjuade ordningsvakter som något som arbetsledare förespråkar:

sen har ju vi vissa regler inom detta uppdrag om när vi får använda den. Själva displayen måste vi ibland stänga av, framför allt på ungdomsgårdar. Där vill ju inte vi komma in och att någon ska känna sig iakttagen så då stänger vi ju av displayen, men likaväl så är ju kameran i gång och den har ju samma funktion bara att dom inte ser sig själva. Och det brukar ge betydligt mycket mer lugn och då blir dom mer välkomnande till oss än att vi ska komma in där och filma (ordningsvakt, IP23)

Dold inspelning som strategi (främst i ”förorterna”) avviker från det ursprungliga manus för kameraanvändningen och den överenskomna användning som en gång avtalades om mellan arbetsgivare och fack, nämligen att spela in och spegla inspelningen i kamerans skärm för att lugna ner upprörda personer och därigenom minska utifrån kommande hot och våld mot ordningsvakterna. Detta ursprungliga manus realiserar inte fullt ut bland vakter som patrullerar §3-områden, vilka istället agerar och använder kroppskameran utifrån övertygelsen om att motstånd mot att bli inspelad är en indikator på att individen eller gruppen har ”någon baktanke”, att de har att göra med kriminella ungdomar och gängmedlemmar, som de ska försöka interagera med i ordningsskapande syfte, vilka misstänks syssla med kriminella aktiviteter och anses utgöra ett reellt hot mot vakterna, varför dokumentation av dem genom dold inspelning anses vara inte bara legitim utan även nödvändigt.

Genom ordningsvakternas patrullering av offentlig plats representerar ordningsvakter ordningsmakten. De har getts begränsade polisiära befogenheter och skiljer sig på så sätt från andra yrkesgrupper så som fältassistenter och ”trygghetsvårdar” anställda av socialtjänsten respektive bostadsbolag. Ordningsvakter har dessutom kroppskameraanvändning som ett ytterligare maktmedel. Även om uppdraget oftast beskrivs bestå i att arbeta relationsskapande i relation till ungdomar och på så sätt trygghetsskapande, så tyder våra intervjuer på att ordningsvakterna främst förstår uppdraget som bestående av att kontrollera ungdomarnas förehavanden när de rör sig på allmän plats och avvisa eller avlägsna dem och, om brott begås, gripa dem och kvarhålla dem tills polisen kommer till platsen. Det förekommer till och med att uppdraget beskrivs i termer av ”att återta det offentliga rummet” (ordningsvakt, IP15).

Som nämnts ges §3-tillstånd bara om det anses finnas ett behov av patrullerande ordningsvakter och de ”begränsade polisiära befogenheter” som vakterna enligt lagstiftningen har att tillgå, och om detta bedöms vara ”av väsentlig betydelse från allmän

synpunkt” (SFS 1980:571, Lag om ordningsvakter). Möjligen är det så att på så kallade §3-områden så har (medvetet eller undermedvetet) ”samhällets ordning” tillskrivits ”ett högre värde än t.ex. ungdomars frihet och integritet” (jfr. Sahlin 2000: 143). Möjliga negativa effekter av detta i kombination med användningen av kroppskameran är ökad aggression (från dem som upplever att deras frihet och integritet offras på ett illegitimt sätt) mot ordningsvakter och därmed en försämrad arbetsmiljö. Kroppskameraanvändningen måste i sådana fall inte bara tämjäs utan också göras rumsren, det vill säga kamerans användningsområden behöver upplevas som om inte direkt önskvärd så åtminstone korrekt och acceptabel (cf. Suchman 1995) av allmänheten för att inte ha negativa konsekvenser för vakternas arbetsmiljö. Det är också viktigt att minnas att vid alla former av polisiär kontroll så är kontroverser och meningsskiljaktigheter norm snarare än undantag (Newburn, 2022). Att meningsskiljaktigheter ligger i den polisiära kontrollens natur betyder att polismyndigheten, offentliga organisationer som köper säkerhetsföretagens tjänster och nyckelpersoner inom säkerhetsbranschen tillsammans borde resonera om vad ”ordningshållning på allmän plats” innebär för ordningsvakter liksom vilka etiska och rättsstatliga principer som bör följas jämte lagstiftningens befogenheter och begränsningar, särskilt vad gäller användningen av dold ljud- och bildupptagning i preventivt syfte på allmän plats.

5.3.3 Att bistå polisen i det brottsbekämpande uppdraget

Kroppskameran används som vi sett av såväl enskilda företag som enskilda bärare för att skapa legitimitet för branschen. Vi har sett att inspelningar kan användas vid eventuella anklagelser om ”övervåld” (misshandel) för att visa att ordningsvakten inte begått fel eller brott inom ramen för sin tjänsteutövning. Vi har också sett att bild- och ljudupptagningar av främst ungdomar på allmän plats görs i hemlighet utifrån en misstanke om att det är kriminella grupperingar som ordningsvakterna har att göra med. Utöver detta förekommer ytterligare ett användningsområde för att skapa legitimitet: att som ordningsvakt med hjälp av kroppskameran skapa bevis för andras brottsliga handlingar i syfte att hjälpa polis och domstol att lagföra brottslingar. Genom att lyfta fram sin roll i det polisiära utredningsarbetet ”lånar” ordningsvakterna på en symbolisk nivå av polisens legitimitet för det brottsbekämpande arbetet (Thumala et al. 2011).

Kroppskameran som skapare av bevis och därmed en viktig del i brottsutredningar framhålls genomgående i intervjuerna med de ordningsvakter som bär kamerorna. Det förekommer att ordningsvakter lyfter fram användningen av kroppskameran för att skapa bevis så att brott kan lösas som kamerans viktigaste användningsområde.

Det blir inte mindre brott, du vet så här, ”mer kameror”, mer kameror *förhindrar inte* flera brott, nej, men det kanske *löser* vissa. Förstår du? (ordningsvakt, IP14)

Arbetsgivarrepresentanter nämner däremot sällan användning av kroppskameran i brottsbekämpande syfte och när det tas upp beskrivs det som mindre önskvärt eftersom

ett sådant syfte ligger utanför det överenskomna och beslutade syftet att använda kroppskameror för att minska utifrån kommande hot och våld mot ordningsvakter. Intervjuade arbetsgivarrepresentanter är noga med att påpeka att kroppskameror *inte* får användas för att samla in bevisning för brottslighet som ordningsvakten bevittnat. Enligt arbetsgivarperspektivet är det endast om brott begås mot ordningsvakten som inspelningen kan användas som bevisning i rättslig prövning eftersom arbetsgivarnas syfte är att förbättra ordningsvakternas arbetsmiljö genom att i första hand minska risken för våld och hot mot vakter och i andra hand lagföra de som begår brott mot ordningsvakter. I citatet nedan berättar en intervjuad arbetsgivarrepresentant hur kroppskameror använts för att samla in bevis gällande butiksstölder men att inspelningen inte får lämnas över till polis:

När vi har ordningsvakter som butikskontrollanter i köpcentrum [vilka ska förebygga stölder i butik och kvarhålla personer som misstänks ha snattat eller stulit i butiker tills polis kommer till platsen]. Då är det ju såhär ”ja, öppna din väska” så bara filmar man stöldgodset. Det är ju skitbra. Men nä. Förstår du hur jag menar? Där fick vi ju säga nej. Men det gör ju jävligt ont. För där har man ju filmat den här och han [ordningsvakten] ville ju lämna ut den här [till polisen], för här kunde ju han visa med kameran att det låg stöldgods i den här väskan hos den här personen som vi grep. Men vi har ju sagt, syftet och ändamål är hot och våld [...] Vår ordningsvakt var ju jävligt frustrerad över att den inte fick ut det där materialet (arbetsgivarrepresentant, IP34)

Trots arbetsgivarrepresentantens berättelse ovan om att företaget vägrat lämna ut inspelat material för en situation som inte handlade om brott begånget mot ordningsvakten så nämnde flera ordningsvakter att de använder kameran för att dokumentera händelser så att dessa inspelningar senare kan användas av polisen som utredningsmaterial, underrättelsematerial eller bevis:

att kunna dokumentera vårt arbete där det är ju ... framför allt ... om det är personer som begår brott framför oss och så vidare, men sen inte ”kommer undan” eller vad man ska säga. Alltså, i ett utredningsskede senare för polisen, att kunna få tillgång till det här, identifiera personer på filmen, jag menar kameran i sig tycker jag [...] är ett ovärderligt verktyg att arbeta med (ordningsvakt, IP17)

Det är väldigt skönt när det är de lite tyngre supportrarna, när de härjar i [staden], så är det väldigt skönt att ha kameran, inte för att de kanske skulle hoppa på en, men just för att polisen kanske kunde använda det senare (ordningsvakt, IP16)

det är min erfarenhet att det är liksom är väldigt enkelt att ”ja, shit, nu har det hänt en grej här, jag sparar den här videon om polisen skulle vilja ha den i framtiden” och det kan vara bra som bevismaterial (ordningsvakt, IP22)

Som exemplen ovan visar använder ordningsvakterna kroppskameran för att personer som begår brott framför ögonen på ordningsvakterna inte ska ”komma undan” och på så sätt görs arbetet meningsfullt i en situation där ordningsvakterna inte har kunnat förebygga att brott sker. Inspelningarna sparas i sådana situationer ”om polisen skulle vilja ha den i framtiden”, som ovan citerade vakt uttryckte det. Det finns även exempel på hur ordningsvakter lyfter fram att kollegor gjort ett bra jobb när de lyckats att inte bara gripa en person utan även dokumentera ”hela händelseförloppet” så att polisen får ett bättre utredningsläge:

Han [kollega som bär kamera] ser åtminstone *två* individer som har en väldigt hetlevrad diskussion. Han börjar röra sig mot dom här individerna för att se om hen kan göra någonting för att stävja det [hämtar andan] varpå någon form av slag utdelas mellan dom här individerna, [kollegan] drar i gång kameran, får med hela händelseförloppet innan då, avbryter den här misshandeln och gärningsmannen blir gripen (ordningsvakt, IP15)

Möjligheten till inspelad dokumentation gör också att ordningsvakterna kan arbeta mer ”utredande”. Exempelvis berättar en ordningsvakt att när han sitter tillsammans med en person som han gripit och väntar på att polisen ska komma till platsen så använder han kroppskameran för att dokumentera samtal mellan honom och den gripne personen. Vakten försöker ställa frågor så att den gripne ska ”avslöja saker” och ”försäga sig” för att därmed ”hjälpa utredningen”:

att leda in samtal på andra grejer för att kanske få upp, få fram mer om, just om det är droger eller vapen inblandat, att man försöker få dom att säga saker, avslöja saker. Annars kanske man sitter och pratar om bilar och motorcyklar med dom, men nu försöker man använda tiden till att kanske få dom att försäga sig på nånting, för att hjälpa utredningen med fler grejer [...] När jag ändå har en timme att sitta med någon så kan man försöka prata med honom. Istället för att prata motorcyklar, prata om grejer. Mitt i allt kanske han råkar säga vem som hade ett vapen eller någonting. Det har ju hänt också att någon råkat avslöja sin vän helt och hållet. Alltså har man det på film så blir det ju jättebra (ordningsvakt, IP27)

För ordningsvakterna är det med andra ord viktig att medverka till att skapa underlag som kan leda i bevis att personer som begår brott och grips av ordningsvakter kan fällas för dessa. Det tyder på att ordningsvakterna identifierar sig med polisens brottsbekämpande uppdrag liksom deras syn på sig själva och relationen till omvärlden.

Genom ett sådant identitetsskapande arbete (Alvesson & Kärreman, 2011) ger de yrkesutövningen mening och gör användningen av kroppskameran legitim utifrån ett nytt manus.

I intervjuerna med ordningsvakter förekommer inte bara berättelser om hur de tänker sig att inspelningar kan få betydelse utan även berättelser om tillfällen när ordningsvakter faktiskt kunnat bistå poliser med inspelat material. En ordningsvakt berättade om ett tillfälle då material som han spelat in med hjälp av kroppskameran blev den ”sista pusselbiten” som polisen behövde:

jag hade ett stort knivslagsmål på [offentlig plats], jag kom dit som andrapatrull men så fort jag kliver ur bilen så drar jag på mig kameran och sedan springer jag ner till [offentlig plats] och då möter jag ju gärningsmännen där ... ”ja det var dom, jaha, okej”. Då hade jag ju ... [skrattar till] kameran på och då filmar den ju när jag sprang och då fick ju polisen det materialet och så kunde dom... [...] det var ju liksom sista pusselbiten (ordningsvakt, IP21)

Vi har sett att ordningsvakterna använder kroppskameran för att dokumentera brott som de bevittnar, alltså brott som begåtts av andra mot andra än dem själva, för att bistå polisen med bevismaterial och bidra till att lagföra brottslingar. Ordningsvakternas arbete med kameran för att dokumentera bevis sträcker sig från att ha kameran på i situationer där de bedömer att något skulle kunna hända som är av intresse för polisen, till att medvetet försöka få personer att berätta om brott som de själva eller andra har begått medan kameran spelar in. Ordningsvakternas aspirationer att på dessa sätt vara en del i polisens brottsbekämpande arbete, att alliera sig med polisen, kan förstås som ett legitimitetsskapande arbete. Genom att berätta om arbetet och användningen av kroppskameran på detta sätt antyds att ordningsvakter och poliser delar samma synsätt, värderingar och praktiska förhållningssätt och att båda parter därmed kan hämta stöd för sitt arbete i allmänhetens generella stöd för samhällets brottskämpande arbete och aktörer (Hansen Löfstrand, 2021b; Thumala m.fl., 2011). Ordningsvakterna ”lånar” på så sätt av polisens legitimitet att bedriva brottsbekämpande arbete (Thumala et al. 2011). Detta sätt att anpassa kroppskameran till ordningsvakternas arbetsvardag är omstridd inom branschen. Att använda kroppskameran i brottsbekämpande syfte, och därigenom ses som legitim ordningsmakt åtminstone av polisen, stöds inte av arbetsgivaren (och är möjligen otillåtet enligt den europeiska dataskyddsförordningen [GDPR]) men att kunna bistå polisen i deras utredande arbete framstår som en viktig beståndsdel i vakternas syn på den egna yrkesutövningen.

6. Avslutande diskussion: kameran som skydd, kontrollverktyg och sätt att legitimera brottsbekämpande uppdrag

Införandet av kroppskamera i organisationer inom bevaknings- och säkerhetsbranschen har skett under en tid av omvandling av ordningsvaktsyrket – ordningsvakter patrullerar i allt större utsträckning allmän plats på uppdrag av offentlig sektor – och förändring av lagstiftningen gällande hantering av personuppgifter (GDPR). Även om kroppskameror har använts tidigare inom branschen var det i samband med utökningen av §3-områden på uppdrag av kommuner och andra offentliga aktörer som kroppskameraanvändningen började användas i större skala. Utökningen av §3-områden innebär att ordningsvakter ska tillhandahålla polisiär kontroll och upprätthålla allmän ordning på offentliga platser, dvs. platser dit allmänheten har tillträde och rätt att röra sig fritt. Med det har följt en oro för att ordningsvakterna i större utsträckning ska bli utsatta för hot och våld i tjänsten i och med förändrade förväntningar på ordningsvakter: att inte bara arbeta brottsförebyggande och trygghetsskapande utan även delta i den polisiära kontroll som syftar till att bekämpa brott och (för allmänhetens skull) ”återta det offentliga rummet” från kriminella aktörer. Ordningsvakter har också, i takt med att mobiltelefonerna fått allt bättre kameror, i större utsträckning fått se sina ingripanden bli dokumenterade av förbipasserade och spridda i traditionella och sociala medier, inte sällan tillsammans med kritik mot det sätt på vilket ordningsvakter hanterat situationen på (Hansen Lövstrand m.fl., 2018).

Vi har i denna rapport ringat in tre analytiskt distinkta manus för kroppskamerans användning: kameran som skydd mot hot och våld samt, när hot och våld mot vakt ändå sker, bevis på vaktens brottsutsatthet; kameran som arbetsgivarens kontrollverktyg i syfte att disciplinera ordningsvakter alternativt genomföra ekonomiska rationaliseringar; samt kameran som legitimitetsskapande verktyg.

Enligt det ursprungliga manuset för dess användning används kameran som skydd mot hot och våld. Vi har till exempel sett att kamerans speglingfunktion upplevs lugna ned aggressiva, högljudda eller hotfulla personer samt fungerar avvisande utan ytterligare åtgärd från ordningsvaktens sida. När hotfullt och aggressivt beteende inte kan undvikas eller det oönskade beteendet fortsätter, används kameran för att dokumentera bevis för

vakters utsatthet för brott. Att vakter får ett erkännande som brottsoffer ses som en del i arbete med att förbättra ordningsvaktens arbetsmiljö.

Över tid, när kroppskameran som ny teknologisk produkt ”tämjs” av dess användare – såväl ordningsvaktens arbetsgivare som ordningsvakterna själva som bärare av kroppskamerorna – anpassas det ursprungliga manuset för kroppskamerans användning till arbetsvardagen och nya manus etableras i takt med yrkets förändrade karaktär. Vi har visat att det ännu pågår en ”kamp” om hur och i vilket syfte kroppskameran ska användas.

Vi har visat att ordningsvakter erfar att inte bara rättsväsendet utan även arbetsgivare misstror deras agerande. Denna misstanke förekommer även kollegor emellan, särskilt mot ordningsvakter som inte vill bära kamera alternativt bär kamera men utan att använda den. Mot bakgrund av denna ”misstankens logik” och i ljuset av uppmärksammade ingripanden som spridit sig som ”präriebränder” och blivit till offentliga skandaler, förekommer att kameran används av arbetsgivare för att övervaka och kontrollera hur ordningsvakten har utfört sitt arbete. Detta användningssätt betraktar vi som kroppskamerans andra manus för användning. Sådan övervakning och kontroll kan utgöra grund för utbildningsinsatser och arbetsrättsliga åtgärder (uppsägning) samt, paradoxalt nog, användas för att motivera ekonomiska rationaliseringar: en kroppskamera kan användas för att övervaka ensamarbetande vakter i stället för att uppdraget bemannas med två ordningsvakter såsom var fallet i värdebranschen. Vid misstanke om felaktigt eller brottsligt beteende från ordningsvakter kan inspelningar användas av arbetsgivare för att utreda händelseförlopp som ifrågasatts av kunder eller allmänhet och vakter, om arbetsgivaren finner anledning till det, disciplineras.

Kroppskameran som övervakningspraktik har alltså förmåga att verka både ”omhändertagande” genom att motverka hot och våld och ”kontrollerande” genom att ge arbetsgivare och rättsväsende möjlighet att ingripa mot vakter (jmf. Lyon, 2007). Kamerans kontrollerande funktion finns dels i ordningsvaktens upplevelse av att de kan komma att bli bedömda (sedda) i ett senare skede av rättsväsendet, dels i arbetsgivarens användning av inspelningar som grund för arbetsrättsliga åtgärder. I relation till den bärbara kroppskameran blir ordningsvakten med andra ord både ”offer”, i betydelse den som ska skyddas eller upprättas, och ”förövare” i betydelsen den som ska hållas i schack eller tillrättavisas. De förväntningar som funnits på kroppskamerorna i Sverige har framför allt handlat om att de ska ha en ”civiliserande” eller lugnande effekt på alla som befinner sig i kamerans synfält, så väl bäraren som dem som bäraren interagerar med (Backman & Hansen Ljöfstrand, 2021; Hansen Ljöfstrand & Backman, 2021).

Vi har också sett att ytterligare ett manus för kroppskameraanvändning utvecklats i praktiken, vilket däremot inte ryms inom dikotomin omhändertagande/kontrollerande övervakning, där vakten positioneras antingen som offer eller förövare. Inom ramen för detta tredje manus för kroppskamerans användning positioneras ordningsvakten (och ordningsvakter positionerar sig själva) som aktörer delaktiga i samhällets polisiära kontroll med ett brottsbekämpande syfte. Det sker när kameran används för att säkra bevisning för brott som sker runt ordningsvakten men som inte riktas mot vakten eller

utförs av vakten. Detta är som vi visat ett omstritt område. Ordningsvakternas arbete är att upprätthålla ordningen och i det uppdraget ingår att gripa personer som begår brott så att de kan lagföras. Den bärbara kroppskamerans funktion som hjälpreda och verktyg i det ordningsskapande (polisiära) arbetet har hittills varit i princip utforskad. Bland såväl de som tagit beslut om att införa kroppskameror som de som forskat om dess effekter har fokus framför allt legat på kamerans förmåga att lugna ner situationer och att hålla bärarna ansvariga för sitt agerande (Backman & Hansen Lövstrand, 2021). Endast i undantagsfall har kamerans funktion som skapare av bevis undersökts, exempelvis då det visats att poliser upplever att deras vittnesmål blir mindre trovärdiga om de inte kan underbygga dem med inspelat material (Pickering, 2020). Utifrån att ordningsvakternas uppdrag när de bär kroppskamera är att upprätthålla ordningen är det inte förvånande att ordningsvakterna själva betraktar kameran som ett verktyg som kan bidra till det, oavsett om det handlar om att skapa en lugnare miljö där de arbetar genom att okvädningsord och olika gester uteblir och genom att personer som inte anses passa in på platsen går därifrån, eller om det handlar om att dokumentera händelser så att de kan bidra till att polisen kan utreda och lagföra brott. Hur ordningsvakter (och poliser) använder kroppskameran för att upprätthålla ordning behöver undersökas mer, inte minst användning av kroppskamera för att i hemlighet spela in ljud- och bild när det rör sig om personer som befinner sig på allmän plats.

Genomgående i vår studie har vi mött argumentet att den som inte har något att dölja inte har något emot att bli inspelad, oavsett om det handlar om ordningsvakter i egenskap av kollegor eller om det handlar om personer (ofta ungdomar) som vakterna interagerar med på allmän plats. Att som ordningsvakt patrullera allmän plats med utgångspunkten att uppdraget innebär att återta det offentliga rummet, störa kriminella grupperingar och samla bevis för en eventuell framtida polisutredning, utan att en formell brottsutredning initierats, riskerar att hota rättssäkerheten och invånarnas tillgång till det offentliga rummet (jmf. Sahlin 2000). Ordningsvakter som patrullerar allmän plats agerar på uppdrag av "staten", både rättsligt (enligt lagstiftningen har vissa uppgifter och begränsade polisiära befogenheter delegerats) och praktiskt (säkerhetsföretag har anlitats av organisationer inom offentlig sektor). Vad som är ett etiskt rimligt sätt att interagera med den del av allmänheten som rör sig på allmän plats och som ordningsvakterna i någon mening ingriper gentemot (samtalar med i relationsskapande syfte, avvisar, avlägsnar, omhändertar eller griper) för "en vagt definierad allmänhets skull" är oklart och denna oklarhet kan vara problematisk (Sahlin 2000: 104). Begreppet "rättsstaten", som är grundläggande i demokratiska samhällen, står här i motsats till "polisstaten". Rättsstatens principer klargör grundläggande mänskliga fri- och rättigheter. Det är som juristerna Dennis Martinsson och Joakim Zander (2003) påpekat en missuppfattning "att rättsstaten skyddar 'laglydiga medborgare' från brottslingar". Rättsstatliga principer skyddar "alla medborgares integritet från statens intrång". Inom rättsväsendet ska en misstänkt för brott anses vara "oskyldig tills motsatsen bevisats" och detta "antagande om oskuld" är något helt annat än den "preventiva misstanke" som ordningsvakter som patrullerar allmän plats arbetar utifrån (jfr. Sahlin 2000: 138). Att använda

kroppskameran ”preventivt” kan göra att ungdomar och andra som rör sig på allmän plats upplever att deras personliga integritet hotas och att deras lagliga grund att vistas på allmän plats ifrågasätts. Det är möjligt att de därför reagerar på eller ”blir provocerade” (som de intervjuade ordningsvakterna uttrycker det) av att bli inspelade av ordningsvakter snarare än för att de faktiskt har något att dölja eller har begått brott. Inom den privata säkerhetsbranschen och i demokratiska forum bör diskuteras vad uppdraget ”ordningshållning på allmän plats” innebär för ordningsvakter och vilka etiska och rättsstatliga principer som bör följas jämte lagstiftningens befogenheter och begränsningar. Användningen av dolda ljud- och bildupptagningar i preventivt syfte på allmän plats bedömer vi som tveksam både ur etiskt och rättssäkerhetsperspektiv.

Vad som uppfattas som ”hot och våld” som utövas av allmänheten gentemot ordningsvakter har i vår studie visat sig vara ett brett spektrum som innefattar alltifrån att snegla negativt och opponera sig verbalt mot ordningsvakter till att skjuta mot dem med vapen. Att hela skalan av oskick ska försvinna med hjälp av kroppskameran och att personer som utsätts för ett ingripande – vare sig det rör sig om avvisningar, avlägsnande, omhändertaganden eller gripanden – genom att speglas i kamerans skärm, kan förväntas bli totalt följsamma framstår som osannolikt. I detta sammanhang är det värt att påminna sig om att det i den polisiära kontrollens natur ofrånkomligen ligger kontroverser, olikföretagande, tvister och oenighet (Newburn, 2022). Det gäller oavsett om den polisiära kontrollen tillhandahålls av offentlig eller privat sektor och kan inte undvikas genom att utrusta dem som har att upprätthålla ordningen med bärbara kroppskameror. Den polisiära kontrollen påverkas dessutom av den strukturella kontexten, exempelvis segregerade städer och ojämlika villkor för invånarna. Den polisiära kontrollens aktörer kan inte kompensera eller utplåna de strukturer som dessa verkar inom. Särskilt inte eftersom att upprätthålla ordningen innebär att bevara samhällets strukturer. Upprätthållande av övergripande ordning och trygghet på det sätt som efterfrågas av de aktörer som vill ha patrullerande ordningsvakter på allmän plats innebär att reproducera ojämlikhet i makt och privilegier i samhället genom ingripanden mot enskilda (jmf. Newburn, 2022; Reiner, 2017).

Sammanfattningsvis tycks det som att kroppskameraanvändning kan förebygga vissa negativa attityder men inte alltid. Vidare kan inspelningarna användas för att bevisa ordningsvaktens brottsutsatthet (ofta gripna personers hot om framtida våld) vilket upplevs som viktigt av de ordningsvakter vi intervjuat. Vi konstaterar också att även om kroppskameran införts med ett manus enligt vilket kameran ska användas i syfte att minska hot och våld mot vakter, så finns med kroppskamerans införande hela tiden möjligheten att använda kameran som övervakningsinstrument i syfte att kontrollera och disciplinera de ordningsvakter som arbetsgivaren efter en egen utredning anser ha agerat felaktigt eller begått brott. Även om detta är en marginell företeelse i vår studie (att till exempel använda inspelning som en grund för uppsägning) så har företeelsen stor betydelse för ordningsvaktens inställning till kroppskameraanvändning. Avslutningsvis vill vi också särskilt uppmärksamma praktiken bland ordningsvakter att dels dokumentera människor som rör sig på allmän plats för att därigenom förmå dem

att lämna platsen, dels dolda inspelningar (det vill säga i hemlighet, utan att de som spelas in vet om det). Dessa aktiviteter görs utifrån en brottsbekämpande logik och utifrån en vilja att hjälpa polisen att bevisa brottsliga aktiviteter och att lagföra personer som begår brott men kan, som vi diskuterat, ifrågasättas.

Referenser

- Adams, I., & Mastracci, S. (2019a). Police Body-Worn Cameras: Effects on Officers' Burnout and Perceived Organizational Support. *Police Quarterly*, 22(1), 5–30.
- Adams, I., & Mastracci, S. (2019b). Police Body-Worn Cameras: Development of the Perceived Intensity of Monitoring Scale. *Criminal Justice Review*, 44(3), 386–405.
- Akrich, M. (1997). The De-Description of Technical Objects. I W. E. Bijker & J. Law (Red.), *Shaping technology/building society: Studies in sociotechnical change*. MIT Press.
- Alvesson, M., & Kärreman, D. (2011). *Qualitative research and theory development: Mystery as method*. Sage Publications.
- Ariel, B., Sutherland, A., Henstock, D., Young, J., Drover, P., Sykes, J., Megicks, S., & Henderson, R. (2016a). Report: Increases in police use of force in the presence of body-worn cameras are driven by officer discretion: A protocol-based subgroup analysis of ten randomized experiments. *Journal of Experimental Criminology*, 12(3), 453–463.
- Ariel, B., Sutherland, A., Henstock, D., Young, J., Drover, P., Sykes, J., Megicks, S., & Henderson, R. (2016b). Wearing body cameras increases assaults against officers and does not reduce police use of force: Results from a global multi-site experiment. *European Journal of Criminology*, 13(6), 744–755.
- Ariel, B., Sutherland, A., Henstock, D., Young, J., Drover, P., Sykes, J., Megicks, S., & Henderson, R. (2018). Paradoxical effects of self-awareness of being observed: Testing the effect of police body-worn cameras on assaults and aggression against officers. *Journal of Experimental Criminology*, 14(1), 19–47.
- Backman, C. (2012). *Criminal records in Sweden: Regulation of access to criminal records and the use of criminal background checks by employers*. Department of Sociology, University of Gothenburg.
- Backman, C., & Hansen Löfstrand, C. (2021). Representations of policing problems and body-worn cameras in existing research. *International Criminal Justice Review*, 32(3), 270–290.
- Ball, K. (2010). Workplace surveillance: An overview. *Labor History*, 51(1), 87–106.
- Berker, T., Hartmann, M., Punie, Y., & Ward, K. (2006). Introduction. I T. Berker, M. Hartmann, Y. Punie, & K. Ward (Red.), *Domestication of media and technology* (s. 1–17). Open University Press.

- Braga, A. A., Barao, L. M., Zimmerman, G. M., Douglas, S., & Sheppard, K. (2020). Measuring the Direct and Spillover Effects of Body Worn Cameras on the Civility of Police–Citizen Encounters and Police Work Activities. *Journal of Quantitative Criminology*, 36, 851–876.
- Castells, M. (1996). *The information age: Economy, society and culture. Vol. 1 The rise of the network society*. Blackwell.
- Christie, N. (1986). Det idealiska offret. I M. Åkerström & I. Sahlin (Red.), *Det motspänstiga offret* (s. 46–60). Studentlitteratur.
- Coudert, F., Butin, D., & Le Métayer, D. (2015). Body-worn cameras for police accountability: Opportunities and risks. *Computer Law & Security Review*, 31(6), 749–762.
- Crow, M. S., Snyder, J. A., Crichlow, V. J., & Smykla, J. O. (2017). Community perceptions of police body-worn cameras: The impact of views on fairness, fear, performance, and privacy. *Criminal Justice and Behavior*, 44(4), 589–610.
- Culhane, S. E., & Schweitzer, K. (2018). Police shootings and body cameras one year post-Ferguson. *Policing & Society*, 28(9), 1038–1049.
- Dahl, J. Y., & Sætnan, A. R. (2009). “It all happened so slowly”—On controlling function creep in forensic DNA databases. *International journal of law, crime and justice*, 37(3), 83–103.
- Drover, P., & Ariel, B. (2015). Leading an experiment in police body-worn video cameras. *International Criminal Justice Review*, 25(1), 80–97.
- Fallik, S. W., Deuchar, R., & Crichlow, V. J. (2020). Body-worn cameras in the post-ferguson era: An exploration of law enforcement perspectives. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 35, 263–273.
- Foucault, M. (2003). *Övervakning och straff: Fängelsets födelse* (C. G. Bjurström, Övers.; 4., översedda uppl). Arkiv.
- Graham, A., McManus, H. D., Cullen, F. T., Burton, V. S., Jr, & Jonson, C. L. (2019). Videos Don’t Lie: African Americans’ Support for Body-Worn Cameras. *Criminal Justice Review*, 44(3), 284–303.
- Groff, E. R., Haberman, C., & Wood, J. D. (2020). The effects of body-worn cameras on police-citizen encounters and police activity: Evaluation of a pilot implementation in Philadelphia, pa. *Journal of Experimental Criminology*, 16, 463–480.
- Guzik, K., Sesay, A., Oh, O., Ramirez, R., & Tong, T. (2019). Making the material routine: A sociomaterial study of the relationship between police body worn cameras (BWCs) and organisational routines. *Policing & Society*, 1–16.
- Hansen Löfstrand, C. (2015). Private security policing by ‘ethnic matching’ in Swedish suburbs: Avoiding and managing accusations of ethnic discrimination. *Policing & Society*, 25(2), 150–169.
- Hansen Löfstrand, C. (2021a). Marketization in a state-centred policing context: The case of Sweden. *European Journal of Criminology*, 18(6), 899–917.
- Hansen Löfstrand, C. (2021b). The everyday reality of private security work in Sweden: Negotiations at the front line of public order maintenance. *Policing & Society*, 1–16. E-pub ahead of print <https://doi.org/10.1080/10439463.2021.1998049>

- Hansen Löfstrand, C., & Backman, C. (2021). Control or protection? Work environment implications of police body-worn cameras. *New Technology, Work and Employment*, 36 (3), 327-347.
- Hansen Löfstrand, C., & Backman, C. (2022). Organizational legitimization of body-worn camera use in the Swedish private security industry. *Qualitative Research in Organizations and Management: An International Journal*, 17(5), 64–77.
- Hansen Löfstrand, C., Loftus, B., & Loader, I. (2018). Private security as moral drama: A tale of two scandals. *Policing & Society*, 28(8), 968–984.
- Hawdon, J. (2008). Legitimacy, trust, social capital, and policing styles: A theoretical statement. *Police Quarterly*, 11(2), 182–201.
- Headley, A. M., Guerette, R. T., & Shariati, A. (2017). A field experiment of the impact of body-worn cameras (BWCs) on police officer behavior and perceptions. *Journal of Criminal Justice*, 53, 102–109.
- Heumann, M., Kavin, R., Chugh, A., & Cassak, L. (2018). In the Eyes of the Law: The Effects of Body-Worn Cameras on Police Behavior, Citizen Interactions, and Privacy. *Criminal Law Bulletin*, 54(3), 584–627.
- Holland, P., Cooper, B., & Hecker, R. (2015). Electronic monitoring and surveillance in the workplace: The effects on trust in management, and the moderating role of occupational type. *Personnel Review*, 44(1), 161–175.
- Integritetsskyddsmyndigheten. (2021). *Beslut efter tillsyn enligt dataskyddsförordningen—Storstockholms Lokaltrafik* (Beslut DI-2018-21487). Integritetsskyddsmyndigheten. <https://www.imy.se/globalassets/dokument/beslut/2021/2021-06-21-beslut-sl.pdf>
- Jennings, W. G., Fridell, L. A., & Lynch, M. D. (2014). Cops and cameras: Officer perceptions of the use of body-worn cameras in law enforcement. *Journal of Criminal Justice*, 42(6), 549–556.
- Jonsson, K. (2006). The embedded panopticon: Visibility issues of remote diagnostics surveillance. *Scandinavian Journal of Information Systems*, 18(2), 3.
- Kerrison, E. M., Cobbina, J., & Bender, K. (2018). Stop-gaps, lip service, and the perceived futility of body-worn police officer cameras in Baltimore City. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, 27(3), 271–288. <https://doi.org/10.1080/15313204.2018.1479912>
- Lawrence, D. S., McClure, D., Malm Aili, Lynch, M., & La Vigne Nancy. (2019). Activation of Body-Worn Cameras: Variation by Officer, Over Time, and by Policing Activity. *Criminal Justice Review*, 44(3), 339–355.
- Loader, I. (2017). Thinking Normatively About Private Security. I *Crime and Security* (s. 22–39). Routledge.
- Lomell, H. M. (2002). Targeting the Unwanted: Video Surveillance and Categorical Exclusion in Oslo, Norway. *Surveillance & Society*, 2(2/3), 346-360.
- Lomell, H. M. (2007). *Selektive overblikk: En studie av videoövervakingspraksis*. Universitetsforl.
- Lum, C., Koper, C. S., Wilson, D. B., Stoltz, M., Goodier, M., Eggins, E., Higginson, A., & Mazerolle, L. (2020). Body-worn cameras' effects on police officers and citizen behavior: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 16(3), Art. 3.

- Lyon, D. (2001). *Surveillance society: Monitoring everyday life*. Open UnivPress.
- Lyon, D. (2007). *Surveillance studies: An overview*. Polity Press.
- Makin, D. A. (2016). When the watchers are watched: An interpretive phenomenological analysis of body-worn cameras. *Journal of qualitative criminal justice & criminology*, 4(1), 113–151.
- Marklund, F., & Tollin, K. (2020). *Kroppsburna kameror. En utvärdering av pilotverksamheten i polisregion Stockholm* (text BRÅ 2020:01). Brottsförebyggande rådet. <https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2020-02-19-kroppsburna-kameror.html>
- Martinsson, D., & Zander, J. (2003, september 22). ”Rent mjöl i påsen”-argumenten visar hur urspårad debatten blivit. *Göteborgs-Posten*.
- Miethe, T. D., Lieberman, J. D., Heen Miliakala S J, & Sousa, W. H. (2019). Public Attitudes About Body-Worn Cameras in Police Work: A National Study of the Sources of Their Contextual Variability. *Criminal Justice Review*, 44(3), 263–283.
- Moore, P. V., Akhtar, P., & Upchurch, M. (2018). Digitalisation of Work and Resistance. I P. V. Moore, M. Upchurch, & X. Whittaker (Red.), *Humans and Machines at Work: Monitoring, Surveillance and Automation in Contemporary Capitalism* (s. 17–44). Springer International Publishing.
- Mopasa, M. S., & Stenning, P. C. (2001). Tools of the trade: The symbolic power of private security-an exploratory study. *Policing & Society*, 11(1), 67–97.
- Newburn, T. (2022). The inevitable fallibility of policing. *Policing & Society*, 32(3), 434–450.
- Ordningvakt—BYA*. (2021, april 28). <https://www.bya.se/ordningvakt/>
- Oudshoorn, N., & Pinch, T. (2003). How Users and Non-Users Matter. I N. Oudshoorn & T. Pinch (Red.), *How Users Matter: The Co-Construction of Users and Technologies* (s. 1–25). MIT press.
- Pelfrey, W. V., & Keener, S. (2016). Police body worn cameras: A mixed method approach assessing perceptions of efficacy. *Policing*, 39(3), 491–506.
- Pickering, J. C. (2020). Officers’ perceptions regarding the unexpected effects of body-worn cameras. *Policing*, 43(2), 390–402.
- Ravid, D. M., Tomczak, D. L., White, J. C., & Behrend, T. S. (2020). EPM 20/20: A Review, Framework, and Research Agenda for Electronic Performance Monitoring. *Journal of Management*, 46(1), 100–126.
- Regan, P. M. (1995). *Legislating Privacy: Technology, Social Values, and Public Policy*. University of North Carolina Press.
- Reiner, R. (2017). Is Police Culture Cultural? *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 11(3), 236–241.
- Rowe, M., Pearson, G., & Turner, E. (2018). Body-worn cameras and the law of unintended consequences: Some questions arising from emergent practices. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 12(1), 83–90.
- Sandhu, A., & Haggerty, K. D. (2017). Policing on camera. *Theoretical Criminology*, 21(1), 78–95.

- Schuck, A. M., & Rabe-Hemp, C. E. (2018). Investing in people: Salary and turnover in policing. *Policing: An International Journal*, 41(1), 113–128.
- Sewell, G., Barker, J. R., & Nyberg, D. (2012). Working under intensive surveillance: When does ‘measuring everything that moves’ become intolerable? *Human Relations*, 65(2), 189–215.
- Silverstone, R., & Haddon, L. (1996). Design and the domestication of information and communication technologies: Technical change and everyday life. I R. Mansell & R. Silverstone (Red.), *Communication by design: The politics of information and communication technologies* (s. 44–74). Oxford University Press.
- Snyder, J. A., Crow, M. S., & Smykla, J. O. (2019). Police Officer and Supervisor Perceptions of Body-Worn Cameras Pre- and Postimplementation: The Importance of Officer Buy-in. *Criminal Justice Review*, 44(3), 322–338.
- SOU 2021:38. (2021). *En ny lag om ordningsvakter m.m.* https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/statens-offentliga-utredningar/en-ny-lag-om-ordningsvakter-mm-_H9B338
- Sousa, W. H., Miethe, T. D., & Sakiyama, M. (2018). Inconsistencies in public opinion of body-worn cameras on police: Transparency, trust, and improved police–citizen relationships. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 12(1), 100–108.
- Stockholms stad. (2021). *För ett tryggt och säkert Stockholm. En utvärdering av Stockholms stads mobila ordningsvakter.*
- Suchman, M. C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review*, 20(3), 571–610.
- Sutherland, A., Ariel, B., Farrar, W., & De Anda, R. (2017). Post-experimental follow-ups— Fade-out versus persistence effects: The rialto police body-worn camera experiment four years on. *Journal of Criminal Justice*, 53, 110–116.
- Sørensen, K. H. (2006). Domestication: The enactment of technology. I T. Berker, M. Hartmann, Y. Punie, & K. Ward (Red.), *Domestication of Media and Technology* (s. 40–61). Open University Press.
- Tanner, S., & Meyer, M. (2015). Police work and new ‘security devices’: A tale from the beat. *Security Dialogue*, 46(4), 384–400.
- Thumala, A., Goold, B., & Loader, I. (2011). A tainted trade? Moral ambivalence and legitimation work in the private security industry. *The British Journal of Sociology*, 62(2), 283–303.
- Wallace, D., White, M. D., Gaub, J. E., & Todak, N. (2018). Body Worn Cameras as a Potential Source of Depolicing: Testing for Camera Induced Passivity. *Criminology*, 56(3), 481–509.
- White, A. (2010). *The politics of private security: Regulation, reform and re-legitimation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- White, M. D. (2014). *Police Officer Body-Worn Cameras: Assessing the Evidence* (s. 60). Office of Community Oriented Policing Services. <https://www.ojpdagnosticcenter.org/sites/default/files/spotlight/download/Police%20Officer%20Body-Worn%20Cameras.pdf>.

- White, M. D., Gaub, J. E., & Todak, N. (2018). Exploring the Potential for Body-Worn Cameras to Reduce Violence in Police-Citizen Encounters. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 12(1), 66–76.
- White, M. D., Todak, N., & Gaub, J. E. (2017). Assessing citizen perceptions of body-worn cameras after encounters with police. *Policing*, 40(4), 689–703.
- White, M. D., Todak, N., & Gaub, J. E. (2018). Examining Body Worn Camera Integration and Acceptance Among Police Officers, Citizens, and External Stakeholders. *Criminology & Public Policy*, 17(3), 649–677.
- Wooditch, A., Uchida, C. D., Solomon, S. E., Revier, L., Connor, C., Shutinya, M., McCluskey, J., & Swatt, M. L. (2020). Perceptions of body-worn cameras: Findings from a panel survey of two LAPD divisions. *American Journal of Criminal Justice*. 45(3), 426-453.
- Wyatt, S. (2003). Non-users also matter: The construction of users and non-users of the Internet. In N. Oudshoorn & T. Pinch (Red.), *How Users Matter: The Co-construction of Users and Technology* (s. 67–79). MIT Press.

ARBETSLIV I OMVANDLING

01 2023

CECILIA HANSEN LÖFSTRAND & CHRISTEL BACKMAN

PATRULLERANDE ORDNINGSVAKT: KROPPSKAMERA FÖR SKYDD, KONTROLL OCH BROTTSEKÄMPNING

INFÖRANDET AV KROPPSKAMERA I ORGANISATIONER INOM BEVAKNINGS- OCH SÄKERHETSBRANSCHEN HAR SKETT UNDER EN TID AV OMVANDLING AV ORDNINGSVAKTSYRKET – ORDNINGSVAKTER PATRULLERAR NUMERA I ALLT STÖRRE UTSTRÄCKNING ALLMÄN PLATS PÅ UPPDRAG AV OFFENTLIG SEKTOR. DET INNEBÄR ATT ORDNINGSVAKTER SKA TILLHANDAHÅLLA POLISIÄR KONTROLL OCH UPPRÄTTHÅLLA ALLMÄN ORDNING PÅ OFFENTLIG PLATS. DET HAR I SIN TUR LETT TILL EN ORO FÖR ATT ORDNINGSVAKTERNA I STÖRRE UTSTRÄCKNING SKA BLI UTSATTA FÖR HOT OCH VÅLD I TJÄNSTEN. ORDNINGSVAKTER HAR OCKSÅ I STÖRRE UTSTRÄCKNING FÅTT SE SINA INGRIPANDEN BLI DOKUMENTERADE AV FÖRBIPASSERADE OCH SPRIDDA OCH KOMMENTERADE I TRADITIONELLA OCH SOCIALA MEDIER.

I DENNA RAPPORT RINGAR VI IN TRE ANALYTISKT DISTINKTA MANUS FÖR KROPPSKAMERANS ANVÄNDNING OCH VISAR ATT DET PÅGÅR EN "KAMP" OM I VILKET SYFTE OCH HUR KROPPSKAMERAN SKA ANVÄNDAS. ENLIGT DET URSPRUNGLIGA MANUSET ANVÄNDS KAMERAN SOM SKYDD MOT HOT OCH VÅLD. ÖVER TID HAR DET URSPRUNGLIGA MANUSET ANPASSATS TILL ARBETSVARDAGEN OCH NYA MANUS ETABLERATS I TAKT MED YRKETS FÖRÄNDRADE KARAKTÄR. KROPPSKAMERAN HAR OCKSÅ ANVÄNTS SOM KONTROLLVERKTYG AV SÅVÄL ARBETSGIVARE SOM AV ORDNINGSVAKTER SJÄLVA. ORDNINGSVAKTER ANVÄNDER ÄVEN KAMERAN SOM ETT REDSKAP I ARBETE MED ATT ERHÅLLA LEGITIMITET FÖR DET BROTTSEKÄMPANDE ARBETET. DESSA NYA MANUS PEKAR PÅ ETT BEHOV AV ATT INOM DEN PRIVATA SÄKERHETSBRANSCHEN OCH I DEMOKRATISKA FORUM DISKUTERA VAD UPPDRAGET "ORDNINGSHÅLLNING PÅ ALLMÄN PLATS" INNEBÄR FÖR ORDNINGSVAKTER OCH VILKA ETISKA OCH RÄTTSTATLIGA PRINCIPER SOM BÖR FÖLJAS JÄMTE LAGSTIFTNINGENS BEFOGENHETER OCH BEGRÄNSNINGAR.

ISBN: 978-91-87521-28-7

ISSN 1404-8426

Redaktör: Calle Rosengren

ARBETSLIV I OMVANDLING

är utgiven av Institutionen för designvetenskap (LTH), Lunds universitet i samarbete med Forum för arbetslivsforskning (FALF), Centrum för tillämpad arbetslivsforskning och utvärdering (CTA) Malmö högskola, och Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi, SLU Alnarp.

LUNDS UNIVERSITET

ARBETSLIV I OMVANDLING

Institutionen för designvetenskap (LTH)
Lunds universitet
Box 42
221 00 Lund